

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соці. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. **Комп'ютерний дизайн:** Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.
Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 2 2022

ЗМІСТ

Коротко про головне

Виступ Президента України В. Зеленського на відкритті сьомої сесії Верховної Ради України3

Зміцнення обороноздатності України4

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Візит Президента України В. Зеленського до Польщі в контексті перспектив подальшого розширення міжнародних зв'язків України5

Тарасенко Н.

Розвиток безпекової ситуації навколо України очима експертів і політиків13

Аулін О.

Світ ісламу в 2021 р.26

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України	32
COVID-19 (2019-nCoV): поширення, заходи запобігання та лікування	34
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	35
Наукові видання НАН України.....	40
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	42
Здобутки української археології.....	43
Новітні технології для харчової промисловості	45
Біотехнології	47
Наука і влада	49
Нагороди та відзнаки	50

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Іванова Н., Пестрецова О.

Удосконалення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек у системі стратегічних комунікацій	52
--	-----------

Коротко про головне

Виступ Президента України В. Зеленського на відкритті сьомої сесії Верховної Ради

Президент на відкритті сьомої сесії Верховної Ради зазначив: «Нам потрібна єдність усіх, завжди і в усьому».

Президент України В. Зеленський на урочистому засіданні з нагоди відкриття сьомої сесії Верховної Ради ІХ скликання звернувся до представників трьох гілок влади й суспільства із закликом до єдності заради майбутнього нашої країни.

У виступі глава держави зауважив: «Про єдність ми часто чули, рідко її досягали та гостро потребуємо. Єдність усіх, завжди й у всьому. Насамперед у сприйнятті нашого сьогодення, а головне – нашого майбутнього: майбутнього нашої держави, майбутнього наших поколінь».

Зокрема, за його словами, у боротьбі за життя та здоров'я єдність продемонстрували 15 млн українських громадян, які отримали два щеплення. Як наслідок – легший перебіг хвороби, менше госпіталізованих і померлих.

«Єдність влади вчора при ухваленні бюджету – це вдвічі більша зарплата для медиків. Єдність влади сьогодні – це нормальне проходження нових хвиль (захворюваності на коронавірус. – Прим. ред.), достатнє забезпечення ліжками, киснем, мільярди гривень “єПідтримки” й мільйони громадян, які нею скористалися», – зазначив В. Зеленський і подякував парламентарям за підтримку цієї програми.

Глава держави акцентував, що сьогодні єдність потрібна як у справах, так і в публічних заявах – в інформаційному полі, у «розумінні ЗМІ своєї відповідальності».

«У часи, коли медіаполе – нове поле битви, новини – це нова зброя, а будь-які повідомлення, особливо побудовані на анонімних джерелах, мають реальний і великий вплив на психіку наших людей, нашу державу, а особливо – на економіку», – зазначив Президент.

У цьому контексті В. Зеленський подякував громадянам і представникам бізнесу, які були єдиними й не піддалися «вірусу паніки». «Наша економіка стабілізується, у фінансовій системі все під контролем, надходження до бюджету в січні перевиконано на 7 млрд. Гривня почувається краще – вчора зміцнилася на 30 коп., поступово повертаємося до стабільного та запланованого курсу», – поінформував глава держави.

Крім того, як зауважив Президент, майже тиждень на міжнародних фінансових ринках спостерігається позитивна динаміка щодо українських облігацій. «Їхні котирування повертаються на свій попередній рівень, тож фінансовий світ оцінює майбутнє в Україні з оптимізмом», – наголосив він.

Також, за словами В. Зеленського, у країні достатні запаси газу та вугілля. Уперше за 30 років працюють усі енергоблоки АЕС, тож наша держава використовує весь потенціал атомної енергетики.

Золотовалютні резерви України залишаються на рекордному рівні, що захищає курс національної валюти від різких коливань і зміцнює економічний імунітет, зазначив глава держави.

Крім того, лунають сигнали про готовність до надання фінансової підтримки Україні з боку міжнародних партнерів. «За них я дякую Євросоюзу, дякую лідерам європейських держав, США, Канаді та всім, хто незабаром буде готовий оголосити подібні рішення», – додав Президент.

В урочистому засіданні сьомої сесії Верховної Ради IX скликання взяли участь керівництво парламенту, Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль і члени уряду, керівники центральних органів влади, судової гілки влади, посадові особи, яких Верховна Рада обирає, призначає й надає згоду на призначення на посаду, інші посадові особи органів державної влади України, представники ЗМІ, глави дипломатичних представництв іноземних держав та керівники міжнародних організацій, акредитованих в Україні, інші офіційні особи (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2022. – 1.02).

Зміцнення обороноздатності України

Глава держави підписав указ, спрямований на підвищення привабливості військової служби в ЗСУ та розвиток професійної армії.

Президент України В. Зеленський підписав Указ № 36/2022 «Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби в Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії».

Як поінформував Президент під час виступу на урочистому відкритті сьомої сесії Верховної Ради IX скликання, документ спрямовано на підвищення рівня соціального забезпечення українських військових, збільшення чисельності та зміцнення ЗСУ.

Указом передбачено поступове збільшення грошового забезпечення всіх військових до рівня не нижче трьох мінімальних заробітних плат; збільшення терміну дії контрактів; розроблення концепції житлового забезпечення військовослужбовців, ветеранів і членів їхніх сімей; систему кар'єрного зростання офіцерів.

Згідно з документом, Кабінет Міністрів має підготувати зміни до Державного бюджету на 2022 рік, заклавши фінансування на підвищення грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ до рівня не менше двократного розміру мінімальної заробітної плати. Також заплановано підвищення протягом 2023 р. грошового забезпечення військовослужбовців, які укладають довготермінові контракти, до рівня не менше трикратного розміру мінімальної зарплати.

Крім того, Указ передбачає збільшення протягом наступних трьох років чисельності Збройних сил України на 100 тис. осіб і створення додаткових 20 бригад ЗСУ.

Документ також передбачає поступовий перехід до формування Збройних сил України на професійній основі. Зокрема, запровадження моделі інтенсивної системи військової підготовки як можливої альтернативної форми проходження строкової служби та припинення призову громадян України на строкову військову службу з 1 січня 2024 р.

«Цей Указ – старт переходу України на професійну армію. Цей Указ – не тому, що “скоро війна”. Це я говорю для всіх. Цей Указ для того, щоб скоро й надалі був мир – мир в Україні», – наголосив В. Зеленський.

Президент акцентував на тому, що держава має захищати тих, хто захищає її. Він зазначив, що Україна цінує підтримку всіх, але має розраховувати насамперед на себе і своїх військових.

Глава держави переконаний, що важливо завжди в усьому покладатися лише на власні сили. В. Зеленський нагадав, що у вирішальні миті історії своєї держави українці здобували визначні перемоги власними силами, завдяки власній волі, українському духу, незламності, гордості та гідності. Це було, коли Україна відновлювала незалежність, відстоювала свою свободу на барикадах, боронила себе в окопах силами своїх захисників, добровольців і волонтерів.

«У нашої Батьківщини є багато друзів, і ми їм дуже вдячні. Але у друзів є своя Батьківщина. Тож ніхто замість нас не побудує Україну, не захистить Україну, не збереже, не підніме її вгору», – наголосив Президент *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2022. – 1.02).*

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Президента України В. Зеленського до Польщі в контексті перспектив подальшого розширення міжнародних зв'язків України

Президент України В. Зеленський 20–21 січня здійснив робочу поїздку до Польщі, де зустрівся з Президентом Республіки Польща А. Дудою. Зустріч відбулася в резиденції «Вісла». Сторони обговорили безпекову ситуацію в регіоні і двосторонні відносини. Як повідомили в Офісі Президента, проведено ряд зустрічей глав держав у форматі віч-на-віч у широкому складі та обговорено ряд важливих для обох країн питань і

спільних викликів. «Основною темою залишається питання безпеки», – зазначили в ОП.

Як інформують ЗМІ, В. Зеленського в поїзді супроводжували керівник ОП А. Єрмак та його заступник А. Сибіга. Детальні домовленості лідерів не оприлюднюються. Зокрема, Офіс Президента України за дві доби повідомив лише новину про переговори на своєму сайті. Натомість канцелярія Президента Польщі повідомила, що основною темою переговорів були пошуки підтримки України на тлі російських погроз. «Ми прагнемо повної координації дій між нашими державами. Вважаємо, що Україна заслуговує на цілковиту підтримку союзників по НАТО», – анонсував голова Бюро міжнародної політики канцелярії Президента Польщі Я. Кумох (URL: <https://zbruc.eu/node/110068>. 2022. 21.01).

Як відомо, зустрічі президентів України та Польщі стали регулярними, адже Польща й України на сучасному етапі є важливими партнерами. Востаннє А. Дуда і В. Зеленський зустрілися 20 грудня 2021 р. у с. Гута Івано-Франківської області в межах переговорів лідерів країн «Люблінського трикутника» (Литви, Польщі та України). За підсумками тристоронньої зустрічі президенти Литви Г. Науседа, А. Дуда і В. Зеленський зробили спільну заяву, у якій Литва та Польща підтвердили повну підтримку членства України у ЄС і НАТО. Крім того, лідери трьох країн закликали міжнародну спільноту посилити санкції проти РФ через її тривалу агресію проти України. Отже, політична підтримка України в протидії російській агресії з боку Президента Польщі, утім не лише його, а й загалом майже всього польського істеблішменту, є беззаперечним явищем.

Як повідомив журналістам голова Бюро національної безпеки Польщі П. Солох, Варшава розглядає можливість надання Києву військової допомоги. «Про це розмовляють президенти», – підкреслив П. Солох в ефірі TVP.INFO, відповідаючи на запитання, чи Польща має намір надати Україні військову підтримку в контексті воєнної агресії Росії (URL: <https://novynarnia.com/2022/01/21/zelenskyj-u-polshhi-obgovoryv-iz-dudoyu-pytannya-bezpeky-vizyt-tryvaye>. 2022. 21.01).

П. Солох також повідомив, що перед зустріччю з В. Зеленським А. Дуда обговорив питання надання допомоги Україні в колі представників польського уряду, зокрема керівництва Міноборони, МВС і МЗС Польщі.

Як стало відомо, між Президентом України В. Зеленським і Президентом Польської Республіки А. Дудою створять спеціальний канал зв'язку, що дасть можливість бути постійно на зв'язку. Про це 21 січня після зустрічі глав двох держав заявив Я. Кумох, повідомляє RMF 24. «Президент А. Дуда з перших рук дістав інформацію про те, що відбувається в Україні. Домовилися про створення спеціального каналу зв'язку для обох президентів», – зазначив він (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/dlja-zv-jazku-zelenskogo-ta-dudi-bude-stvoreno-spetsialnij-kanal-1591792.html>. 2022. 21.01).

За словами Я. Кумоха, упродовж найближчих тижнів відбудуться подальші зустрічі представників глав держав. «Найважливіше в цих розмовах – це отримати з перших рук інформацію про те, як виглядає ситуація навколо України і яким чином Польща може сприяти її безпеці. Безпека України є частиною нашої безпеки», – наголосив він.

Разом з тим він зазначив, що відносини між двома країнами мають свої складні питання, яких не можна уникати. Він додав, що незабаром поїде до Києва, та анонсував переговори у Варшаві. Крім того, буде відновлено роботу Консультаційного комітету президентів. «Цей візит підкреслює, наскільки близькими є Польща й Україна в ситуації загрози», – резюмував він.

Польська сторона намагається отримати найсвіжішу та достовірну інформацію щодо загострення відносин України з Росією. Очевидно, що Польща не хоче залишатися поза колом найбільш обізнаних країн, які не мають впливу на розвиток ситуації в регіоні. Тим більше що Варшава сама є об'єктом гібридних дій з боку Білорусі й Росії, які із серпня минулого року атакують польські кордони, організовуючи значний потік мігрантів з країн Азії та Африки.

Проте поляки мають певні проблеми у відносинах із США. Вашингтон на сьогодні не вважає за потрібне безпосередньо ділитися з Польщею своїми планами та намірами, зокрема в контексті реакції на агресивну політику Кремля. Щоправда, є така ймовірність, що ситуація в цьому контексті почне змінюватися на краще після приїзду до Варшави нового посла США в РП М. Бжезінського, сина відомого американського політолога польського походження З. Бжезінського. До цього у Варшаві рік не було американського посла (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3390685-vizit-zelenskogo-do-visli-partnerstvo-skladnih-casiv.html>. 2022. 24.01).

Водночас сильною стороною Польщі є її цьогорічне головування в ОБСЄ, що дає змогу робити заяви, ініціювати зустрічі та розгляд тих чи інших питань, що стосуються України. Голова ОБСЄ, міністр закордонних справ Польщі З. Рау раніше вже заявляв, що ситуація на Сході України буде одним з головних пріоритетів цьогорічного польського головування в цій організації.

Польща очікує на тісний діалог з Україною в безпекових питаннях, гарантуючи їй політико-дипломатичну підтримку всіх кроків та заходів, що стосуються протидії агресивним намірам Кремля.

Проте, як зазначають експерти, Україна очікує від Польщі не лише політичної підтримки, а і військової допомоги. Саме під час візиту В. Зеленського до Польщі голова Бюро національної безпеки РП П. Солох уперше публічно озвучив, що польське керівництво вивчає це питання.

Щоправда, Україна в останні дні доволі активно отримує допомогу від Великої Британії, США, країн Балтії, Чехії, натомість Польща наразі утримується від заяв про готовність надати Києву військову допомогу.

За інформацією ЗМІ, в експертних колах Польщі активно обговорюється питання, яку військову допомогу Варшава могла б надати Києву. Як вважає польський експерт, головний редактор порталу «Polukr.net» Д. Матерняк, нині Україна потребує тієї допомоги, яку Польща могла б виділити швидко і яка дійсно була б «доданою вартістю для ЗСУ». На його переконання, це можуть бути переносні зенітно-ракетні комплекси «Гром», дрони-розвідники «FlyEye», ударні безпілотики «Warmate» польського виробництва. Крім того, Польща могла б надати Україні тепловізори та прилади нічного бачення, а також оптичні приціли різних видів. У світлі поступового зняття з озброєння польської армії техніки радянського зразка Польща могла б передати Україні також 122-мм гаубиці 2С1 «Гвоздика» і танки Т-72.

На думку багатьох спостерігачів, Польща може надати вагому військову допомогу. Адже йдеться не лише про безпеку України, а й усіх країн Центрально-Східної Європи, у тому числі Польщі. Як інформують ЗМІ, керівник польського уряду М. Моравецький заявив, що розчарований діями Німеччини навколо ситуації з постачанням зброї. Він додав, що з тривогою спостерігає за тим, як німецький уряд блокує постачання боєприпасів в Україну з Естонії. Про це повідомляє польський політик у фейсбуці (URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/polshcha-rozcharovana-blokuvanniam-nimechchynoiu-postachannia-zbroi-v-ukrainu-z-estonii-moravetskyi>. 2022. 25.01).

За словами Прем'єр-міністра Польщі, велике розчарування викликано тим, як реагує Німеччина на спроби України захиститися перед обличчям загрози з боку Росії. «Велике розчарування викликає, серед іншого, відмова Німеччини дати згоду на постачання зброї з Естонії державі, яка готується захищатися від агресора», – наголосив М. Моравецький. Він підкреслив, що Росія запровадила «чорний сценарій», про який Польща попереджала Європейський Союз давно. Він полягає в тому, що РФ разом з будівництвом «Північного потоку-2» розпочинає газовий шантаж і дестабілізацію енергетичної безпеки. З тим адміністрація Президента В. Путіна вкладає гроші у Європу та завдяки цьому формує проросійське лобі серед політиків у різних урядах й організаціях. Усі ці аспекти дають Росії можливості для тероризування й шантажу європейських країн.

Тим часом, як інформують ЗМІ, польський Сейм ухвалив резолюцію, у якій звернувся до урядів країн НАТО та ЄС з проханням надати всебічну підтримку Україні на тлі агресії РФ і виступив проти запуску «Північного потоку-2». «Сейм Республіки Польща із занепокоєнням спостерігає за діями Російської Федерації, спрямованими проти України. Ця діяльність створює серйозний ризик розгортання збройного конфлікту та дестабілізації Європи, що завдає шкоди інтересам Республіки Польща», – ідеться в тексті резолюції. (URL: <https://espresso.tv/seym-polshchi-visloviv-svoyu-nezgodu-z-politikoyu-rf-i-proprosiv-es-i-nato-nadati-vsebichnu-pidtrimku-ukraini>. 2022. 27.01).

Сейм Республіки Польща висловив свою опозицію щодо політики РФ, яка порушує міжнародне право та руйнує порядок і мир у Європі.

«Переживши історію ХХ ст., ми вважаємо своїм обов'язком як держави – члена НАТО і ЄС закликати наших союзників та партнерів до дій солідарності, спрямованих на запобігання загрози збройного конфлікту у Європі», – ідеться в резолюції парламенту.

Повідомляється також, що Президент Польщі 28 січня скликав засідання Ради нацбезпеки, на якому розглядалося українське питання. Як інформують ЗМІ, у Польщі після засідання Ради національної безпеки заявили про єдність політичних сил у справі України. Зокрема, Президент Польщі А. Дуда заявив, що всі запрошені на засідання Ради нацбезпеки політичні партії виступили єдиним фронтом у підтримці України. «Я хотів би подякувати всім політичним силам за відповідальне та патріотичне ставлення», – наголосив він (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/28/7133264>. 2022. 28.01).

За його словами, зустріч була конструктивною і всі запрошені мали можливість висловитися. «Подробицями поділитися не можу, оскільки інформація, надана під час зустрічі, була конфіденційною», – підсумував А. Дуда.

Останнім часом стало відомо, що польська сторона, яка критикувала німецький уряд за відмову поставляти зброю до України, уже прийняла рішення надати Україні озброєння, зокрема для протиповітряної оборони.

Водночас дві третини опитаних жителів Польщі вважають, що в разі російського вторгнення Польща має допомогти Україні. Про це свідчить дослідження громадської думки, проведене United Surveys на замовлення RMF FM і Dziennik Gazeta Prawna. На думку 66,2 % респондентів, у разі нападу Росії Польща повинна підтримувати Україну; 26,2 % вважають, що не повинна; 7,2 % опитаних не визначилися з думкою. На запитання про те, якою мала б бути ця підтримка, серед запропонованих варіантів 42,4 % назвали дипломатичну підтримку, 41 % – надання зброї, 38,9 % – надання матеріальної допомоги (у вигляді коштів, продовольства тощо); 6,4 % вважають, що країна має прийняти людей, які втікатимуть від війни. Близько 14 % висловили думку, що Польща могла б відправити на допомогу своїх військових (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/25/7133038>. 2022. 25.01).

Крім питань імовірної російської агресії, В. Зеленський та А. Дуда обговорили проблему «Північного потоку-2». Адже, як зазначив Я. Кумох, це проєкт, який «сильно впливає на всіх нас і вражає енергетичну безпеку Європи», це проєкт, який не знаходить жодного серйозного захисника в Польщі. Точно так само як і в Україні.

Також президенти України й Польщі домовилися, що в найближчі максимум три тижні відбудуться дві робочі зустрічі для розв'язання поточних проблем – у тому числі й транспортних. Ідеться також і про врегулювання «важких справ» у польсько-українських відносинах. Зокрема, президенти України й Польщі наголосили на важливості розв'язання економічних проблем.

Однією з проблем, яка має потенціал перетворитися навіть на торговельну війну, є транспортна. Обидві сторони висувають взаємні звинувачення в штучній блокаді руху вантажного автомобільного й залізничного транспорту, від чого страждають усі, а бюджети країн недоотримують значних фінансових надходжень. З одного боку, Україна вже четвертий рік поспіль бореться за підвищення кількості дозволів на вантажоперевезення, які Польща щороку надає Києву. До 2017 р. українські перевізники отримували 200 тис. таких дозволів, а з 2018 р. Польща в односторонньому порядку зменшила їх кількість до 160 тис., що, фактично, призвело до штучного гальмування українського експорту до Польщі і ЄС, який з кожним роком зростає (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3390685-vizit-zelenskogo-do-visli-partnerstvo-skladnih-casiv.html>. 2022. 24.01).

Українська сторона просить польську підвищити кількість дозволів для України до рівня 2017 р., аргументуючи це тим, що погіршення умов торгівлі суперечить угоді про ЗВТ з ЄС, але Польща не йде на поступки, аргументуючи тим, що польські перевізники не використовують повною мірою українські дозволи на вантажоперевезення.

Проте, на думку експертів, скоріше, маємо справу з протекціонізмом власних перевізників і намаганням витіснити українських конкурентів з європейського ринку.

У свою чергу, польська сторона протестує проти дій української щодо обмеження транзиту через територію України вантажного залізничного транспорту зі Сходу так званім Шовковим шляхом до Польщі і Європи. Проблема з'явилася наприкінці листопада минулого року та не розв'язана й досі. В Укрзалізниці підтвердили, що ввели тимчасову заборону залізничного транзиту Україною до Польщі.

Отже, ці дві проблеми вийшли на президентський рівень. У «Віслі» делегації обох країн вирішили не відкладати їх розв'язання. Як інформують ЗМІ, уже в найближчі дні до Києва має вирушити польська урядова делегація, яка намагатиметься вирішити з українцями суперечливі транспортні питання. Ці проблеми не з розряду таких, які не можна було б розв'язати в стислі терміни.

Натомість історична проблематика залишається нерозв'язаною, подолати суперечності не так і легко. Проте, у зв'язку з погіршенням міжнародної безпекової ситуації, питання складної історії у взаєминах відійшли на другий план. Польська сторона минулого року намагалася не порушувати це болюче питання в контактах з Україною. Але його вперто проштовхували на порядок денний проросійські сили, які у 2021 р. здійснили кілька спроб нищення польських та українських пам'ятників з нібито українським і польським слідом.

Щоправда, українці та поляки зробили висновки з уроків минулих років. Тому реакція на ці акти вандалізму була відповідною: ніхто вже не сумнівається, що ці дії відповідають інтересам лише одного гравця – Росії.

Проте, на думку спостерігачів, і заспокоюватися не варто – провокацій буде більше, Росія не полишить спроб посварити українців та поляків у площині складної історії.

Як інформують ЗМІ, у минулому році Інститут нацпам'яті України ініціював створення спільної робочої групи щодо проблемних питань. Проте польський ІНП поки що не проявив зацікавленості в кроках назустріч.

Експерти прогнозують, що ймовірно тема історії порушуватиметься під час наступного засідання Консультативного комітету президентів, який має відбутися в лютому у Варшаві. За результатами переговорів президентів у «Віслі» українська сторона в цьому році планує інтенсивний міждержавний діалог на найвищому рівні. І дуже важливо, щоб він приніс практичні результати вже найближчим часом.

Разом з тим деякі експерти не вважають вдалим візит В. Зеленського до Польщі. Зокрема, як зазначив народний депутат третього – четвертого скликань Т. Чорновіл, мета зустрічі незрозуміла і відсутні результати. «Тому приходять на пам'ять подібні слабо наповнені візити, які в час поганого зовнішньополітичного позиціонування здійснювали президенти Л. Кучма і В. Янукович. Варшава завжди мала спеціальний статус контактера, посередника західного світу з корумпованими та антидемократичними правителями з Києва. Тому наших керівників там приймали завжди, а вони натомість мали змогу заперечити заяви опозиції про свою міжнародну ізоляцію», – зазначив Т. Чорновіл (URL: <https://aspi.com.ua/publications/analitika/varshava-zavzhdi-mala-status-kontaktera-zakhodu-z-kievom-ekspert-pro-metu#gsc.tab=0>. 2022. 21.01).

При цьому він наголосив, наразі позиції самої Польщі у ЄС дуже ускладнені їхньою внутрішньою політикою. Тому на роль контактера А. Дуда, на відміну від президентів О. Квасневського або Б. Комаровського, не дуже підходить. Крім того, зауважив політолог, західні лідери нині вже працюють в Україні напряду, майже ігноруючи Банкову. «Скоріше, для Зеленського візит до Польщі був лише імітацією зовнішньої активності на кшталт колишніх порожніх вояжів до Еміратів чи Катару. Він має показати світу, українцям і самому собі, що не ізолюваний та надалі рукоподаваний», – підсумував Т. Чорновіл.

Проте, незважаючи на негативну реакцію деяких політиків і експертів, варто зазначити, що в перспективі Україна та Польща мають можливість покращувати відносини. Не можна виключати також союз між цими країнами в майбутньому, про що заявили навіть у Великій Британії.

За інформацією ЗМІ, міністр закордонних справ Сполученого Королівства Е. Трасс заявила, що Лондон розглядає можливість створення тристороннього союзу з Україною та Польщею. За її словами, після переговорів на високому рівні, які відбулися в британській столиці в грудні 2021 р., між трьома країнами активно розвивається партнерство. На підтвердження її слів британський аналітичний центр «Council on Gestrategy» миттєво візуалізував у твітері геополітичну карту можливої лінії

Лондон – Варшава – Київ, що стало предметом активного обговорення в мережі та експертному середовищі (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3391236-upa-ukrainapolsaanglia-tak-uze-ohrestili-gipoteticnij-souz-i-ne-bez-pidstav.html>. 2022. 25.01).

За інформацією ЗМІ, наразі формат перебуває на фінальній стадії узгодження і невдовзі з цього приводу варто чекати офіційного оголошення щодо цього нового тристороннього формату взаємодії Великої Британії, України та Польщі. Ініційовано його було українською стороною, розглядається як частина ширшої стратегії України зі створення альянсів. Глава українського МЗС Д. Кулеба запропонував цю ідею колегам – Е. Трасс і З. Рау – на початку грудня; вона знайшла позитивний відгук.

За словами міністра закордонних справ України Д. Кулеби, Україна зацікавлена у вступі до так званого Троїстого союзу між Україною, Польщею і Великою Британією, про можливість створення якого нещодавно заявило британське Міністерство закордонних справ.

Міністр зазначив, що Україна вже працює в цьому напрямі. Попередні намітки були задовго до того, як у Великій Британії озвучили можливість такого союзу. «Ті, хто стежить за нашою зовнішньою політикою, знають, що ми вийшли зі стратегій малих альянсів. Ми створили Люблінський трикутник, асоційоване тріо. Це такі компактні об'єднання, зосереджені навколо конкретних цілей. Тому ми шукаємо нову конфігурацію. В українській зовнішній політиці давно присутня ідея Чорноморсько-Балтійської осі, тому такий союз з Великою Британією та Польщею може цю вісь істотно зміцнити та розширити... Велика Британія серйозно в цей процес включилася, я дуже радий. На цьому зупинюся, але незабаром, думаю, будуть непогані новини», – заявив Д. Кулеба (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/25/novyna/polityka/ukrayina-hotova-pruyednatysya-troyistoho-soyuzu-brytaniyeyu-ta-polshheyu-kuleba>. 2022. 25.01).

На думку експертів, у межах цього союзу можна посилити можливості України до максимального рівня. «Я би дуже хотів, щоб усі ці розмови про ймовірний союз Лондон – Варшава – Київ закінчилися підписанням договору про створення нового блоку», – зазначив заступник директора Центру досліджень армії, конверсії і роззброєння М. Самусь. За його словами, «ми б зберегли свою стратегічну мету – вступ до НАТО, але водночас знайшли б рішення швидко, у скрутний для нас час». «Користь від цього отримала б не лише Україна, це було б корисно і безпосередньо НАТО. Проблеми Альянсу очевидні – НАТО фактично не завжди може виконувати свої функції стосовно стабілізації обстановки в певних регіонах», – наголосив експерт.

Він вважає, що якби була політична воля сучасних геополітичних лідерів, то «створення поза НАТО воєнно-політичного блоку, у який би увійшли Велика Британія, Польща, Україна, країни Балтії, Румунія, Грузія... було б потужно». «Це стабільна група країн, які мають подібні інтереси і які б діяли досить ефективно», – підкреслив М. Самусь.

Військовий експерт, полковник запасу О. Жданов підтримує таку думку та запевняє, що в такому випадку з РФ розмовлятимуть уже не Україна віч-на-віч, а країни нового союзу. «Це може бути яскравий прояв нового геополітичного бачення Великої Британії – першого після виходу з Євросоюзу», – зазначив військовий експерт.

За його словами, XXI ст., до певної міри, буде знову «століттям імперій». Кожна велика країна намагається поновити свої геополітичні амбіції. І Велика Британія, користуючись можливістю, починає активно просувати свій проєкт «Тримор'я».

В експертному середовищі позитивно оцінюють перспективи створення союзу між Польщею, Україною і Великою Британією та наголошують, що це важливий союз, який може змінити стратегічний розклад на Євро-Азіатському континенті. І йдеться тут точно не лише про Україну та Польщу.

Отже, за підсумком візиту Президента України В. Зеленського до Польщі можна зробити висновок про подальше зміцнення міжнародних зв'язків України, розширення кола активних союзників нашої країни, готових допомагати і відкритих до діалогу щодо поточних справ, так і орієнтованих на вирішення суперечливих питань минулого.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Розвиток безпекової ситуації навколо України очима експертів і політиків

Ескалація напруження довкола України через нарощування військової присутності РФ уздовж її кордону та небезпеку російського вторгнення залишається в центрі уваги світової спільноти. Попри безпрецедентні дипломатичні зусилля Заходу та заклики відвести війська від українського кордону, які пролунали в січні під час серії переговорів у різних форматах за участі РФ, Москва не відступає від заявлених раніше вимог стосовно «гарантій безпеки», що передбачають відмову від розширення НАТО на схід та вступу до Альянсу України.

Водночас ризик загострення ситуації посилює письмова відповідь на російські пропозиції, яку на вимогу РФ 26 січня надали США й НАТО. Хоча її текст і не було оприлюднено, держсекретар США Е. Блінкен заявив, що Сполучені Штати Америки та Північно-Атлантичний Альянс у переданих Росії документах вимагають «негайної деескалації», закликають до продовження переговорів, але відкидають вимоги російського ультиматуму про «нерозширення Альянсу». Натомість у письмовій відповіді США на пропозиції Росії у сфері безпеки, за словами держсекретаря, міститься «серйозний дипломатичний шлях», а також принципова й прагматична оцінка занепокоєнь, які висловила російська сторона. Е. Блінкен запевнив,

що США відкриті до діалогу, але «ясно дають зрозуміти, що є основні принципи, які ми прагнемо підтримувати і захищати, враховуючи суверенітет і територіальну цілісність України, а також право держав вибирати власні механізми безпеки й альянси». Тому США вказали у своїй відповіді Кремлю, що підтримуватимуть принцип «відкритих дверей» у НАТО (URL: <https://espresso.tv/ssha-nayblizhchim-chasom-napravit-novu-partiyu-viyskovoï-dopomogi-ukraini-blinken>).

Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг у свою чергу повідомив, що в Альянсі відкинули російські вимоги не надавати членства Україні та не мають намірів іти проти ключових принципів. Разом з тим він озвучив ще одну вимогу до Кремля: вивести російські війська з ряду країн і використати для цього нормандський формат. «Росія також повинна вивести свої війська з України, Грузії та Молдови, де вони розміщені без згоди цих країн. Ці країни повинні ефективно взаємодіяти для вирішення ситуації, у тому числі в рамках нормандського формату», – заявив Генсек Альянсу (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyana-rf-ukrayina-eskalatsiya-ssha-nato-prognoz/31674868.html>).

Водночас США та НАТО заявили, що готові продовжувати діалог з РФ у сферах, де можлива співпраця, та озвучили основні пропозиції:

- домовлятися про взаємний контроль над озброєннями, зокрема йдеться про ядерну й хімічну зброю;
- домовлятися про взаємну прозорість військових навчань;
- відновити роботу представництв Росії в штаб-квартирі НАТО та НАТО – у Росії;
- продовжувати переговори, щоб зняти взаємне занепокоєння, зокрема щодо безпеки кіберсередовища й космічної галузі.

За словами міністра закордонних справ України Д. Кулеби, письмові відповіді, які отримав Кремль, погоджено з Україною. «Важливо, що США залишаються в тісному контакті з Україною до і після всіх контактів з Росією. Жодних рішень без України щодо України – золоте правило», – зауважив Д. Кулеба.

Росія, незважаючи на те, що вимагала термінові відповіді на свій ультиматум, обіцяючи в іншому випадку «вдаватися до заходів» для власної безпеки, досить стримано відреагувала на отримані відповіді від США та НАТО. Речник Президента Росії В. Путіна Д. Песков вважає, що у відповідях «приводів для оптимізму не так багато». «Не можна сказати, що наші міркування було враховано чи було продемонстровано якусь готовність враховувати нашу занепокоєність», – заявив Д. Песков, але додав, що Кремль не поспішатиме з оцінками.

Міністр закордонних справ Росії С. Лавров побачив у відповідях і позитив, і негатив. «Там є реакція, що дає змогу розраховувати на початок серйозної розмови, але з другорядних тем. Щодо основного питання в цьому документі позитивної реакції немає», – цитує С. Лаврова сайт МЗС Росії.

Президент РФ В. Путін у телефонній розмові з Президентом Франції Е. Макроном 28 січня також заявив, що у відповідях на російські безпекові занепокоєння США та НАТО «проігнорували ключове питання». Під час дзвінка В. Путін зазначив, що російська сторона уважно вивчить отримані від США та НАТО письмові відповіді на проєкти угод про «гарантії безпеки», після чого визначиться зі своїми подальшими діями (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/28/7133268>).

Отже, Росія отримала гірші результати переговорів із Заходом, ніж розраховувала, відтак вона вимушена змінювати риторику, наголошує експерт Національного інституту стратегічних досліджень О. Їжак. «Судячи з письмових відповідей, результат виявився гіршим, ніж Росія розраховувала. Тому в Кремлі вирішили “повернутися від великої перемоги до маленької”, а саме: згадати про Мінські домовленості, щоб бодай за допомогою них отримати якусь перемогу», – зазначив експерт (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyna-rf-ukrayina-eskalatsiya-ssha-nato-prognoz/31674868.html>).

Здебільшого саме під таким кутом зору українські ЗМІ висвітлювали зустріч політичних радників глав держав – учасниць нормандського формату, яка відбулася 26 січня, синхронно з передачею Росії письмових відповідей Заходу. Організація та результати переговорів викликали неоднозначні коментарі. Напередодні зустрічі у західній пресі з’явилася інформація, що на засіданні можуть змушувати українську сторону до прямих переговорів з керівниками самопроголошених «республік» Донбасу. Це викликало хвилю обурення в Україні, адже багаторічна позиція Києва – не вести прями переговори з бойовиками, аби не сприяти цим їх легітимізації.

Глава Офісу Президента А. Єрмак, який представляв Україну на переговорах, перед вильотом до Парижа прокоментував та заперечив цю інформацію, заявивши, що «жодних прямих переговорів із сепаратистами не було і не буде». Він наголосив, що конкретного порядку денного зустрічі нормандських радників немає, а українська сторона має плани обговорювати відновлення режиму припинення вогню, гуманітарні питання, відкриття пропускних пунктів, а також майбутню роботу в нормандському форматі. Інформацію ЗМІ А. Єрмак назвав «вигадками, маніпуляціями та фейками» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60143309>).

ЗМІ також повідомляли, що передумовою зустрічі в нормандському форматі, яку до останнього затягувала російська сторона, було відкликання з Верховної Ради урядового законопроєкту про перехідний період реінтеграції Донбасу, схваленого Кабінетом Міністрів у серпні 2021 р. Він має на меті визначити базові засади деокупації та реінтеграції; уніфікувати підходи як щодо тимчасово окупованих частин Донецької та Луганської областей, так і щодо Автономної Республіки Крим і Севастополя; запровадити елементи перехідної юстиції, зокрема відповідальність за правопорушення, пов’язані з тимчасовою окупацією; впорядкувати та осучаснити існуючу профільну термінологію тощо.

Законопроект прогнозовано не сподобався Росії. Міністр закордонних справ РФ С. Лавров навіть заявляв, що в разі ухвалення Києвом закону про основи державної політики перехідного періоду Москва вважатиме, що Україна вийшла з Мінських домовленостей. Проект закону також розкритикувала Венеціанська комісія, у висновку якої зазначено, що документ пропонує створити лише загальну правову рамку для різноманітних заходів перехідного періоду, через що чітко передбачити вплив цього закону в разі ухвалення не є можливим.

Той факт, що на позачерговому засіданні 24 січня Кабмін ухвалив рішення відкликати законопроект «Про засади державної політики перехідного періоду», пояснивши цей крок необхідністю виконати рекомендації Венеціанської комісії, було сприйнято оглядачами як серйозна поступка з боку України. «Європейська правда», зокрема, стверджує, що реальною причиною термінового відкликання проекту стала необхідність виконати вимогу, висунуту стороною РФ як передумову для проведення нової зустрічі «нормандської четвірки» на рівні радників лідерів ([URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/24/7133026](https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/24/7133026)).

Найважливішим результатом восьмигодинних переговорів стало підписання комюніке, чого не було з грудня 2019 р. У ньому зазначено відданість сторін режиму припинення вогню в зоні ООС, який має діяти без жодних попередніх умов. При цьому представник РФ Д. Козак усю відповідальність за дотримання перемир'я поклав на Україну та самопроголошені «республіки», ще раз наголосивши, що Росія не є стороною конфлікту на Донбасі.

«Відбулася змістовна та непроста розмова, аудит виконання Мінських та нормандських домовленостей 2019 р., – поінформував за результатами зустрічі А. Єрмак. – Сторони визнали, що існує багато розбіжностей між Україною та РФ щодо виконання Мінських домовленостей і їх трактування, але є бажання над цим працювати».

Ще одним досягненням переговорів стала домовленість сторін про наступну зустріч на рівні радників у Берліні, яка, за словами А. Єрмака, має відбутися приблизно за два тижні. Д. Козак висловив сподівання, що сторонам вдасться дійти згоди щодо розбіжностей, а це «переважно модальності і послідовність виконання Мінських домовленостей». При цьому російський представник заявив, що питання зустрічі лідерів нормандського формату навіть не обговорювали, оскільки «такий саміт має відбутися лише тоді, коли будуть узгоджені всі правові аспекти особливого статусу Донбасу у постконфліктній Україні. Тоді зустріч буде присвячена організації виборів органів місцевого самоврядування на Донбасі».

Утім, на думку експертів, не варто очікувати на значні зрушення під час зустрічі в Берліні, оскільки майже неможливо за два тижні знайти компроміс, який шукають уже понад сім років. «Не очікую жодних проривів, оскільки Козак заявив, що головне завдання – зняти суперечностей навколо Мінських домовленостей. Але я сумніваюся, що вдасться зняти ці

суперечності з ключових питань. Зокрема, з пункту, який виконати неможливо: закріплення в Конституції особливого статусу ОРДЛО. Зробити ми цього не можемо, адже 300 голосів для цього у Верховній Раді не було минулого скликання, нинішнього і з великою ймовірністю не буде й у наступному складі парламенту», – пояснює голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/polituka/20220127-reanimacziya-majzhe-vidbulasya-shho-prynesly-peregovory-radnykiv-normandskoyi-chetvirky>).

Ключовим у продовженні переговорів може стати дотримання перемир'я. Від цього залежатиме, які теми порушуватимуть на зустрічі в Берліні та чи матиме місце ще одна зустріч. Але навіть якщо зустрічі в реанімованому нормандському форматі будуть стабільними, вони не гарантують просування у вирішенні конфлікту, констатує політолог І. Рейтерович. Причина цьому – цілі кожної зі сторін: тоді як Україна хоче поступово рухатися до миру, Кремлю важливо «легітимізувати» псевдореспубліки, переформатувати переговорний процес на контакт України та «республік». Враховуючи це, надії на повноцінне відновлення нормандського формату на найвищому рівні нині незначні.

Відтак не можна говорити, що напруження у відносинах Росії із Заходом чи з Україною зменшилося. Як зауважує політична експертка О. Яхно, Кремль, скоріше, використає письмові відповіді США та НАТО як «доказ» того, що Захід не хоче йти на мирне врегулювання. Водночас всередині країни Росія подасть проміжні результати переговорів як «велику перемогу російської дипломатії». Ознаки цього вже нині бачить експериментатор закордонних справ України В. Огризко. Тим часом Кремль і надалі звинувачуватиме Україну в затягуванні виконання Мінських домовленостей і в небажанні прямих переговорів з представниками ОРДЛО, робить висновок О. Їжак.

Наразі значна кількість політиків та оглядачів повідомляють про велику ймовірність істотної ескалації воєнної агресії з боку РФ. Називаються різні варіанти розвитку подій, зокрема широко обговорюваний сценарій повномасштабної військової операції із захопленням або значної частини України, або всієї країни. Цей сценарій активно дискутується серед західних політиків та експертів у контексті перспективи найближчих тижнів, а іноді – навіть днів.

Експерти Центру оборонних стратегій А. Загороднюк, А. Фролова, О. Павлючик стверджують, що на сьогодні не фіксується достатньої кількості військ РФ та завершення створення угруповань, необхідних для проведення стратегічної наступальної операції проти України. За їхньою оцінкою, широкомасштабну загальновійськову операцію не може бути проведено щонайменше в наступні два-три тижні (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/01/24/7321423>).

Станом на 23 січня 2022 р. не спостерігається всіх вимог щодо формування угруповання в декілька сотень тисяч військ не лише на кордоні з Україною, а й у тилу російської території.

Крім того, не відмічається заходів зі створення стратегічних резервів і відмобілізування необхідних з'єднань та частин на базі центрів забезпечення мобілізаційного розгортання.

Переміщення російських військ відбуваються, в основному, батальйонними тактичними групами (механізовані, танкові та повітряно-десантні війська) і тактичними групами (артилерія, РСЗВ, роди військ).

Формування угруповань військ на операційних напрямках не завершено. Система управління воєнного часу не створена та не перевірялася.

Більш масштабна підготовка мала би набагато більше ознак. Тому можна говорити про воєнну загрозу, яку на сьогодні створюють близько 127 тис. військовослужбовців Росії вздовж кордонів, на окупованих територіях Сходу України та Криму. Ця цифра не збільшується фактично з квітня. Такої кількості військ замало для повномасштабного наступу.

Водночас існує ймовірність збільшення цього показника за рахунок:

- формування нових з'єднань і частин у Південному та Західному воєнних округах РФ;
- перекидання військ збройних сил РФ на територію Білорусі для проведення навчань;
- використання військових полігонів поблизу кордону України та в окупованому Криму підрозділами сухопутних військ, ВМС і повітряно-десантних військ Росії;
- збільшення кількості російських військ на відстані 150–300 км від державного кордону України.

Кількість військ Росії вздовж кордонів може бути значно збільшено за рахунок перекидання з'єднань і частини постійної бойової готовності, які мають відповідний бойовий досвід та необхідні навички дій на незнайомій місцевості. Але це також потребує певного часу.

При цьому, за наявною інформацією, упродовж 2021 р. формування Росгвардії провели серію навчань для відпрацювання їхнього бойового застосування в окупованому Криму та на території Білорусі. Це може свідчити про підготовку до дій РФ на окупованих територіях, насамперед на Сході України. Так само на сьогодні фіксуються активні заходи щодо накопичення запасів продовольства, паливно-мастильних матеріалів та інших матеріальних засобів у російській армії.

Одним з показників підготовки РФ до нападу є кількість мобільних шпиталів, що розгортаються, і швидкість укомплектування медичних підрозділів. На сьогодні немає свідчень про готовність медичних спроможностей до участі в можливій операції російських Збройних сил.

У цілому, за оцінкою експертів, усі критичні індикатори та розвідувальні ознаки, які характеризують завершення підготовки російської

армії до широкомасштабної наступальної стратегічної операції, поки що не проявилися.

Загалом, за висновком експертів, широкомасштабна наступальна операція Росії проти України в осяжній перспективі 2022 р. видається малоімовірною за багатьма показниками, навіть якщо обмежитися суто військовими вимогами.

По-перше, це відсутність необхідної для такої операції кількості військ, яка повинна обраховуватися сотнями тисяч підготовлених військовослужбовців-контрактників, здатних брати участь в активних бойових діях проти України.

По-друге, необхідність підготовки та злагодженість нещодавно сформованих угруповань військ і забезпечення надійної системи управління ними.

По-третє, необхідність забезпечення військ озброєнням і військовою технікою, включно з паливно-мастильними матеріалами та боєприпасами. Це передбачає стратегічні резерви та надійну логістику, у тому числі на окупованій території.

По-четверте, сумнівна здатність Росії утримувати окуповану територію в умовах національного спротиву, що в разі переважатиме досвід російських військ у Сирії або під час інших збройних конфліктів останніх десятиліть.

Якщо до формули нападу на Україну включити невійськові складові, міжнародну ізоляцію та санкції, то сценарій нападу виглядає нерозумним.

Враховуючи динаміку, експерти вбачають можливість розвитку таких сценаріїв, які можуть реалізовуватися як окремо, так і в кількох комбінаціях.

Базовий сценарій, що вже реалізується та буде первинним для будь-якого з можливих варіантів – гібридна навала. Його компонентами є кібератаки, що вже відбуваються. Прогноз такий, що вони посилюватимуться ще більше. Це так само психологічні операції, як-от активна дезінформація, або те ж саме масове «мінування» шкіл, метро, адміністративних установ та інших об'єктів, інформаційне розхитування ситуації тощо. Така ескалація, на жаль, триватиме з дуже високою ймовірністю.

У випадку активізації можливе пошкодження чи втручання в роботу критичної інфраструктури – електростанцій, мобільного зв'язку, Інтернету, урядового зв'язку, транспорту. Ключова мета таких операцій – внутрішня дестабілізація та деморалізація населення.

Метою може так само бути психологічне виснаження правоохоронців, військових та активної частини населення через постійно високий рівень загрози й періодичні загострення. Рівень ескалації може бути швидко підвищено. Це може бути як основною формою ведення гібридної війни, так і підготовкою до більш активних воєнних дій.

Дуже реальною є масштабна збройна ескалація на Сході України з офіційним введенням на окуповану територію збройних сил РФ. Можливі спроби прориву лінії з'єднання та загальна активізація бойових дій.

Приводом для такої активізації може бути сфабриковане обґрунтування на кшталт спланованої провокації, у результаті якої загинуть російські громадяни на тимчасово окупованих територіях або буде здійснено теракт «від імені» української сторони.

Усе це – провокації, і Україна не планує жодних агресивних дій, але може бути в цьому звинувачена. Про ймовірність такого сценарію активно говорять й уряди країн-партнерів.

Імовірне також значне загострення безпекової ситуації в Азовсько-Чорноморському регіоні з блокуванням Керченської протоки та морських шляхів для України, що перешкоджатиме насамперед економічній активності регіону. Ці сценарії, про які попереджали останні два роки, можуть включати й такі варіанти, як окупація о. Зміїний, або, наприклад, висадку груп (або демонстрація готовності до висадки) на ділянках чорноморського узбережжя для відволікання уваги або підтримки інших сценаріїв.

Проведення терактів на території України – насамперед на об'єктах критичної інфраструктури. Такий сценарій може виконуватися на кількох об'єктах одночасно для поширення паніки серед населення, а також відволікання зусиль влади.

Використання території Білорусі для розміщення, у тому числі на постійній основі, угруповань військ РФ. Беручи до уваги поточне перекидання військ під приводом навчань, такий сценарій є дуже ймовірним. Дислоковані на території Білорусі війська можуть здійснювати різноманітні провокації та дії по відношенню до України. Імовірним є також сценарій активізації сил РФ на території Придністров'я.

Потенційно можливі ракетні чи авіаудари по об'єктах військової або критичної інфраструктури як частина підготовки до обмеженого наземного вторгнення та провокування відповіді ЗС України або як самостійні заходи для створення панічних настроїв серед населення.

Тим часом на тлі загрози з боку Росії Збройні сили України істотно зміцнюють свою спроможність завдяки допомозі урядів ряду країн Заходу. Ключовий партнер України – Сполучені Штати Америки – надали минулого року рекордну безпекову допомогу вартістю 650 млн дол. Це, зокрема, і екстрений пакет на 200 млн дол., який у січні 2022 р. почав прибувати до Києва. Станом натеper це приблизно 250 т зброї та спорядження, доставлені п'ятьма літаками. За словами міністра оборони України О. Резнікова, найближчими днями США передадуть ще одну партію оборонної зброї ([URL: https://babel.ua/news/76017-do-ukrajini-pribuv-p-yatij-litak-iz-84-tonnamiboyeripasiv-vid-ssha](https://babel.ua/news/76017-do-ukrajini-pribuv-p-yatij-litak-iz-84-tonnamiboyeripasiv-vid-ssha)).

З-поміж озброєння, яке США надали Україні, варто відзначити протитанкові ракетні комплекси «Javelin» і снаряди до нього. До кінця 2021 р. Київ отримав майже 80 пускових установок і 540 ракет до них. Що стосується останньої військової допомоги, то лише 25 січня Україна отримала від США 276 ракет для Javelin. Крім того, військова допомога США включає боєприпаси, стрілецьку зброю, ручні одноразові гранатомети

M141 BDM і SMAW-D. Їхні боеголовки здатні вражати ціль на відстані 1 км і пробивати бетонну стіну товщиною до 20 см або 2-сантиметрову броню. Назагал SMAW-D схожий на наявні в українській армії РПГ-7, коментує військовий експерт І. Козій. На думку експерта, головна перевага наданої Україні зброї – зменшення жертв серед військовослужбовців і збільшення ефективності армії загалом.

Крім того, США вже заявляли, що планують передати Україні системи протиповітряної оборони (які й скільки саме, поки невідомо) та п'ять вертольотів Mi-17, які були закуплені для військових в Афганістані (URL: <https://suspilne.media/202418-kndr-zapustila-raketu-aka-u-16-raziv-perevisilasvidkist-zvuku>).

Після того як США надали дозвіл країнам Балтії на експорт американської зброї в Україну, міністерства оборони трьох країн підтвердили надання озброєння. Зокрема, Литва й Латвія нададуть Києву на безоплатній основі переносні зенітні ракетні комплекси «Stinger», а Естонія – снаряди для протитанкових комплексів «Javelin». Ще раніше, у жовтні 2021 р., Литва розпорядилася надати Україні по 490 бронежилетів і балістичних поясів. Перша партія цієї військової допомоги прибула в грудні. Тоді ж оборонне відомство Естонії заявило про намір передати Україні 122-міліметрові гаубиці з боєприпасами до них (кількість не уточнювалася). Але пізніше стало відомо, що надання зброї Києву блокує Німеччина. Крім того, Берлін заблокував в Агентстві підтримки та постачання НАТО (NSPA) придбання Києвом снайперських гвинтівок.

Офіційна влада Німеччини не раз заявляла, що виступає проти надання Україні оборонного озброєння. Це можна пояснити як історичними чинниками (намаганням Німеччини не втручатися у воєнні конфлікти за кордоном), так і небажанням призвести до ескалації між Києвом та Москвою. Позиція Німеччини в цьому питанні найбільш чітко демонструє розбіжності членів НАТО в питаннях як практичної підтримки Києва у відповідь на посилення російської військової присутності поблизу українських кордонів, так і способу реагування на дії Росії в разі її вторгнення в нашу країну. Крім відмови поставляти Україні оборонну зброю, Німеччина виступає проти відключення Росії від SWIFT. До того ж ряд німецьких політиків, наслідуючи Прем'єр-міністра Баварії, лідера ХСС М. Зедера, не бачить необхідності в жорстких санкціях проти Росії, оскільки не розглядає її як загрозу Європі. Окремі німецькі посадовці, наприклад командувач ВМС Німеччини К.-А. Шенбах, дозволяють собі публічно говорити про те, що Україна ніколи не поверне окупованого Росією Криму і її разом з Грузією не можна приймати до НАТО, а В. Путін заслуговує на повагу.

Серед пропозицій про військову допомогу Україні з боку Німеччини можна назвати хіба що обіцянку міністерки оборони Німеччини К. Ламбрехт передати Україні один польовий шпиталь. Але потім з'ясувалося, що німецька сторона лише оплатить вартість побудови об'єкта (5,3 млн євро), а

збудує його і доправить Україні Естонія. Зрештою, 26 січня К. Ламбрехт анонсувала передання Києву 5 тис. захисних шоломів.

На початку лютого надання Україні озброєння для Сил територіальної оборони – стрілецької зброї, бронезилетів, захисних окулярів – має схвалити Канада. Чехія також підтвердила, що в разі необхідності надасть Києву артилерійські боєприпаси калібром 152 мм і направить своїх військовослужбовців на українську територію. Таке рішення 26 січня ухвалив чеський уряд.

Міністерство оборони Латвії підготувало проект Сейму щодо рішення відправити військовослужбовців Національних збройних сил на навчальну операцію в Україні. Проект передбачає участь Національних збройних сил Латвії в канадській операції «Unifier» на території України.

Водночас найістотнішу військову підтримку Україні надала Велика Британія. Лондон став першим, хто надав Україні летальне озброєння в січні 2022 р. Загалом, за даними британської сторони, до Києва прибуло близько 2 тис. протитанкових ракетних комплексів «NLAW» і 30 військових інструкторів, які навчають українських колег поводженню із цією зброєю. Міністр оборони Великої Британії Б. Воллес заявив про можливе надання додаткової військової допомоги Україні за потреби.

У Великій Британії також підтвердили запровадження нових санкцій проти Російської Федерації за нарощування військ біля українських кордонів. 31 січня міністр закордонних справ Великої Британії Е. Трасс внесла в парламент новий законопроект, який посилить і розширить режим санкцій Великої Британії у відповідь на агресію Росії проти України. Обмеження зачеплять тих, хто безпосередньо залучений до дестабілізаційної діяльності щодо України. Міністерка закордонних справ країни Е. Трасс попередила, що олігархам глави РФ В. Путіна «ніде буде сховатися» в умовах цього санкційного тиску, а британська зброя й гроші можуть бути відправлені Україні в разі вторгнення РФ. Закон має набрати чинності 10 лютого (URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/radbez-oon-provede-zasidannya-cherez-eskalatsiyu-dovkola-ukraini-vid-rosii-chekayut-poyasnen-i-pogrozhuut-sanktsiyami.htm>).

«Це стане найжорсткішим режимом санкцій проти Росії, який у нас колись був, і ознаменує найбільшу зміну в нашому підході з моменту виходу з Європейського Союзу», – прокоментувала глава МЗС Великої Британії. Вона додала, що Велика Британія чітко дала зрозуміти, що єдиний шлях уперед для Росії – це деескалація, припинення агресивної кампанії гібридної війни та початок змістовних переговорів (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/1/7133361>).

Водночас Велика Британія активізує дипломатичні зусилля для врегулювання української кризи. Прем'єр-міністр країни Б. Джонсон наприкінці січня заявив про намір провести телефонну розмову з Президентом РФ В. Путіним, під час якої планує обговорити тему України та закликати співрозмовника уникнути найгіршого варіанта розвитку подій.

Розмова мала відбутися 31 січня, однак була скасована британською стороною через виступ Б. Джонсона в палаті громад щодо доповіді про скандальні вечірки на Даунінг-стріт. Однак Прем'єр-міністр Великої Британії заявив, що поговорить з В. Путіним за першої нагоди. Б. Джонсон наголосив, що вважатиме за катастрофу будь-яке російське вторгнення в Україну, незалежно від масштабів. «Це було б катастрофою для всього світу. І водночас катастрофою безпосередньо для Росії», – зазначив він.

У рамках «дипломатичного наступу» Б. Джонсон має намір відвідати ряд країн Східної Європи, включно з Україною, до якої він прибув 1 лютого. Прем'єр-міністр Великої Британії зустрівся з Президентом В. Зеленським та обговорив з ним агресію Росії проти України.

Одночасно з Б. Джонсоном у Києві перебував Прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький. Вочевидь ці візити синхронізовано в рамках створення анонсованого раніше потрійного союзу Великої Британії, Польщі та України, імовірність підписання якого припускали ЗМІ протягом останнього місяця.

За інформацією ZN.UA, ідею про співпрацю у форматі Україна – Велика Британія – Польща на початку грудня передав польському та британському колегам міністр закордонних справ України Д. Кулеба.

В Україні хотіли, щоб тристороннє об'єднання було на кшталт оборонного союзу «AUKUS», створеного восени минулого року Сполученими Штатами Америки, Австралією і Великою Британією для протистояння зростаючій військовій потужності Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні. Нова тристороння ініціатива вписується в стратегію Києва, спрямовану на посилення двосторонніх контактів і створення регіональних союзів. Раніше вже з'явилися альянс «Люблінський трикутник» (Україна – Польща – Литва), Асоційоване тріо (Україна, Грузія, Молдова) і «Квадрига» (Україна – Туреччина) ([URL: https://zn.ua/ukr/international/druzhba-proti-putina.html](https://zn.ua/ukr/international/druzhba-proti-putina.html)).

Посол України у Великій Британії В. Пристайко, коментуючи майбутній альянс, зазначив, що «це спроба знайти друзів, партнерів і допомогу в цей критичний момент». За словами В. Пристайки, Україна у своїх діях має виходити з готовності окремих членів НАТО допомагати вже сьогодні. Він нагадав, що саме Велика Британія стає дедалі серйознішим союзником України: це і угода про стратегічне партнерство, і домовленості на 2 млрд дол., і постачання протитанкової зброї, будівництво кораблів та морських баз ([URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-60173211](https://www.bbc.com/ukrainian/features-60173211)).

Зацікавленість Великої Британії в такому форматі співпраці В. Пристайко пояснює тим, що після виходу з ЄС країна взяла на озброєння концепцію «глобальної Британії». «Вони бачать свій інтерес, їм потрібен такий друг, як Україна. Типова аналогія – це серйозні відносини між Польщею та Британією. Україна в очах британців – це потужна держава на іншому боці європейського континенту», – вважає В. Пристайко.

Як вказує заступник директора центру «Нова Європа» С. Солодкий, цей союз виглядає логічно. Велика Британія надає Україні одну з

наймасштабніших допомог у військовому та безпековому секторах, а Польща має природний інтерес, щоб Україна посилювала свій оборонний потенціал. Перехід від двосторонніх відносин з Варшавою та Лондоном до формату трикутника він вважає серйозним кроком уперед.

Експерт О. Краєв наголошує, що такий союз – це частина стратегії Великої Британії з відновлення впливу у світі та регіоні після брекзиту. «Звісно, це політичні амбіції Британії», – вважає він. Крім того, три країни активно протидіють російській загрозі. З іншого боку, каже О. Краєв, у трьох країн «є питання» й певні претензії до Брюсселю, тобто до ЄС.

У НАТО далеко не всі країни готові рішуче протидіяти російській загрозі, а тому Британія продовжує тактику малих альянсів для ефективнішої роботи в Східній Європі. «Тому такий союз трьох може виступити своєрідною Малою Антантою, як це було на початку ХХ ст., коли Центральна та Східна Європа утворила малий блок і поділяли цілі великої Антанти», – вважає О. Краєв.

Експерт також прогнозує, що така співпраця буде ефективнішою за двосторонні відносини. «Окремо Польща оголосила готовність підтримувати оснащенням і зброєю Україну, Британія вже це робить. Якщо буде синергія двох країн, то постачання зброї Києву буде ефективнішим, будуть можливі політичні домовленості на тресторонньому рівні», – додав експерт.

Заступник директора ради зовнішньої політики «Українська призма» С. Герасимчук пояснює, яку вигоду з альянсу отримує Польща. «Це ставить їх в один ряд з британцями, посилює в рамках Європейського Союзу і демонструє, що Польща залучає Британію до виконання безпекових завдань, у яких є інтерес усього ЄС», – вважає С. Герасимчук.

Він нагадує, що останніми роками у Варшави виникали конфлікти з Брюсселем. Нещодавнє вирішення конфлікту з мігрантами, «інспірованого Росією», та допомога з ескалацією в Україні стануть додатковими аргументами Польщі в дебатах з керівництвом ЄС.

Також, попри складні історичні суперечки з Києвом, Польща зацікавлена в українській безпеці. «Україна їм потрібна, щоб не було великого кордону з РФ, якщо її окупує чи Київ піде в обійми Росії», – вважає С. Герасимчук. Він прогнозує, що Польща допомагатиме Україні всім – зброєю, ресурсами, обладнанням, крім безпосереднього надсилання своїх військових.

Експерти чекають на офіційне оголошення союзу трьох країн і деталі угоди, щоб краще зрозуміти формат майбутньої співпраці. Але вже сьогодні прогнозують, що залучення Лондона в регіональний альянс – це тільки перший крок до посилення Великої Британії в регіоні. І Україна має отримати від цього неабияку вигоду та допомогу для зменшення загрози від Москви.

«До альянсу можуть залучати більше країн східного флангу. Для Великої Британії в довгостроковій перспективі це буде позиціонування себе

як основного спонсора захисту східного флангу НАТО, це нова геополітична позиція», – наголошує О. Краєв.

Примітно, що напередодні свого візиту до України Б. Джонсон заявив, що Велика Британія надасть Україні майже 88 млн фунтів стерлінгів фінансової допомоги для підтримки стабільного державного управління та енергетичної незалежності. За словами британського Прем'єр-міністра, візит має стати чітким сигналом – Лондон підтримує суверенітет України та її право на самооборону. Повідомлення ж для Росії залишається незмінним – Кремль дорого заплатить за будь-яке вторгнення (URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/velikobritanija-zakhishchatime-suverenitet-ukrajini-i-nadast-90-mln-funtiv-finansovoji-dopomohi.html>).

Загалом основні напрями допомоги колективного Заходу Україні в протистоянні ймовірній російській агресії можна структурувати таким чином:

- надання сучасних озброєнь, від протитанкових до протиповітряних і боеприпасів до них. Наразі їх передають США, Велика Британія, країни Балтії, Чехія та ще деякі держави;

- передача військової техніки, засобів захисту бійців та медичного обладнання. Крім вище згаданих країн, цю допомогу погодилися постачати Канада та Німеччина;

- обмін розвідувальною інформацією;

- навчання українських військових;

- присутність у регіоні кораблів і літаків НАТО;

- фінансова та економічна підтримка України;

- санкції – найбільш згадуваний на Заході інструмент стримування Росії;

- демонстрація єдності України, США та Європи в протидії російській агресії.

Щодо останнього пункту варто відзначити інтенсивну присутність в Україні іноземних дипломатів. Міністр закордонних справ України Д. Кулеба заявив, що закликав глав МЗС різних країн відвідати Україну в січні та лютому. За словами Д. Кулеби, днями до Києва одночасно прибудуть прем'єр-міністри Британії Б. Джонсон, М. Моравецький, Нідерландів М. Рютте; міністри закордонних справ Греції, Нідерландів, Великої Британії. Візити міністрів закордонних справ Німеччини та Франції, які виконують роль посередників у нормандському форматі, заплановано на 7–8 лютого. Також в Україну прибуде президент Туреччини Р. Ердоган. З 30 січня по 2 лютого в Україні перебуватимуть депутати Європарламенту з метою збирання інформації про поточну кризу та демонстрації солідарності з українцями в «години невизначеності» (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kuleba-vizitah-inostrannyh-diplomatov-ukrainu-1643633998.html>).

США через загрозу нападу РФ на Україну ініціювали скликання Ради безпеки ООН 31 січня. Крім того, Сполучені Штати Америки закликали Китай вплинути на РФ, щоб не допустити вторгнення в Україну.

Тим часом 31 січня пресслужба ЧФ РФ повідомила, що після завершення військових навчань в акваторії Чорного моря понад 20 бойових кораблів Чорноморського флоту Росії повернулися до пунктів постійного базування Кримської та Новоросійської військово-морських баз. Раніше в Росії також повідомили, що війська особового складу та бойова техніка в Західному військовому окрузі також завершили планову перевірку боєготовності та повертаються до місць базування (URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/russia/rosiya-zayavila-pro-zavershennya-vijskovih-navchan-u-chornomu-mori-desyatki-korabliv-povernulisya-do-punktiv-bazuvannya.htm>).

Отже, світ наразі реагує на військову ескалацію з боку Росії, поєднуючи всі можливі засоби стримування агресії: дипломатію, посилення обороноздатності української армії шляхом надання оборонного озброєння, приведення деяких військ західних союзників у стан підвищеної готовності, попередження про серйозні санкції, з якими зіткнеться Росія, якщо вона вдасться до нової агресії. Консолідація цих зусиль дає сподівання уникнути найгірших сценаріїв і все ж змусити Росію до миру. Водночас варто розуміти, що вийти з нинішньої безпекової ситуації без певних поступок неможливо. Поки невідомо, якими вони будуть, але це точно не суверенітет і територіальна цілісність України.

О. Аулін, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Світ ісламу в 2021 р.

Минулий рік приніс чимало проблем і несподіванок для всього світу. Не стали винятком і мусульманські країни: всі разом боролися з пандемією COVID-19, висловлювали свої думки з приводу брекзиту, спостерігали за штурмом американського Капітолію, першим туристичним польотом у космос та евакуацію з Афганістану. Водночас за традицією, що склалася ще за часів колоніальних імперій, провідні інформаційні ресурси здебільшого акцентували увагу на колишніх і сучасних метрополіях. Світ ісламу, як і раніше, залишався на інформаційній периферії. Тому спроба розповісти про важливі, насамперед для мусульман, події року може стати зовсім не зайвою.

Хадж у 2021 р. уже вдруге проходив з обмеженнями, що пов'язані з пандемією коронавірусу. Право брати участь у традиційних ритуалах було надано лише жителям Саудівської Аравії та правовірним з інших країн, які перебували на території королівства. Для порівняння: раніше в «День Арафат» (на початку заходів) у Саудівській Аравії вже знаходилося близько 2,5 млн мусульман із багатьох куточків світу. Проте саме в минулому році жінки вперше становили 40 % від загальної кількості учасників хаджу

(URL: <https://az.sputniknews.ru/20210719/Kak-prokhodit-khadzh-v-2021-godu-427498564.html>).

Із сумних подій треба виокремити 20-ту річницю терористичних атак у Сполучених Штатах. Нагадаємо, що вранці 11 вересня 2001 р. у США було скоєно безпрецедентні за масштабами та кількістю жертв терористичні акти: два пасажирські літаки, викрадені терористами, врізалися в будівлі-близнюки Світового торгового центру в Нью-Йорку, повністю зруйнувавши їх. Ще один літак, керований терористами, врізався в західне крило будівлі міністерства оборони у Вашингтоні. Четвертий пасажирський лайнер, також захоплений терористами, розбився біля міста Пітсбург. Жертвами терактів стали близько трьох тис. людей (URL: <https://www.aa.com.tr/ru/мир/напоминание-о-трагедии-91101/251702>).

Сьогодні вважається, що акцію спланували лідери ісламської екстремістської організації «Аль-Каїда», які перебували в Афганістані, підконтрольному на той час талібам. «Аль-Каїда» на чолі із саудівцем У. бен Ладеном звинувачувала США і Захід загалом у розпалюванні конфліктів в ісламському світі. Безпосередніми виконавцями терактів стали 19 осіб: три групи по п'ять і одна група з чотирьох осіб. У кожній групі була людина, яка вміла керувати літаком. Усі вони пройшли курси навчання у приватних льотних школах у США, 15 із 19 виконавців були земляками У. бен Ладена з Саудівської Аравії, двоє – з Об'єднаних Арабських Еміратів, один – з Єгипту, один – з Лівану (URL: <https://www.bbc.com/russian/news-58330861>).

Саме це стало прологом військового вторгнення в Афганістан США та їх союзників. Афганська операція відкрила військовий фронт глобальної «війни проти тероризму», яку розпочав Білий дім. Її початковими цілями були знищення «Аль-Каїди» та затримання У. бен Ладена. Останнього знайшли і вбили 2011 р. у Пакистані. Також був знищений Ісламський емірат Афганістан, що існував із 1996 р. Таліби були витіснені на територію Пакистану. В Афганістані був сформований спочатку тимчасовий уряд країни, а після виборів 2004 р. – постійний. Його очолив Х. Карзай, який розглядався багатьма афганцями як ставленик США, й практично не мав політичного авторитету. Внаслідок цього, а також поступового скорочення військової присутності Сполучених Штатів Америки та їхніх західних союзників в Афганістані, таліби змогли перегрупуватися і через 20 років знову захопити владу в країні, відродивши Ісламський емірат Афганістан. На початку існування відновленого Емірату талібське керівництво запевняло світову спільноту в тому, що воно засвоїло власні помилки двадцятирічної давнини і тепер будуватиме новий Афганістан, враховуючи набутий досвід. Наприклад, ішлося про більш м'яке застосування норм шаріату, адаптоване під сучасні реалії. Зокрема, таліби обіцяли, що поважатимуть права жінок «згідно з афганськими нормами та ісламськими цінностями», навіть закликали жінок-медиків повернутися на робочі місця. Йшлося і про участь жінок у новому уряді, щоправда, не на провідних ролях. Проте фактично водночас почалися побиття чоловіків, якщо ті збривали бороди, повернулася

заборона слухати музику. Була істотно обмежена свобода пересування для жінок. Навіть за найменше порушення наступає фізичне покарання. В середині Талібану діє особливий підрозділ – Amri bil Marof (у буквальному перекладі – «примус до добра»). Це свого роду поліція моралі, яка стежить за дотриманням встановлених талібами соціальних норм (URL: <https://www.bbc.com/russian/features-58422041>).

Більш позитивною подією стало поліпшення відносин між Туреччиною, з одного боку, Саудівською Аравією, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Єгиптом – з іншого. Відносини Анкари з перерахованими вище країнами погіршилися в 2013 р. Водночас військові у Єгипті відсторонили від влади законно обраного Президента М. Мурсі, який також очолював побудовану на кшталт турецької АКР «Партію Свободи і справедливості» (FJP), що вважалася політичним крилом місцевих «Братів-мусульман». Президент Р. Т. Ердоган сприйняв такі дії як власну політичну поразку. Анкару також дратувала беззастережна підтримка політичного перевороту у Єгипті з боку Саудівської Аравії, ОАЕ та Кувейту. Водночас Анкара активізувала відносини з ідеологічно близьким режимом Катару, намагаючись у такий спосіб розколоти єдність країн, що входять до складу Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) (URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/north-africa/2011-09-01/unbreakable-muslim-brotherhood>).

Катарська криза 2017 р. призвела до конфронтації між Туреччиною і так званим антикатарським квітетом, до якого крім членів РСАДПЗ – Саудівської Аравії, Бахреїну та ОАЕ – увійшов Єгипет. Країни «квітету» перервали дипломатичні зв'язки з Катаром і закрили свої кордони для його підданих. Катару закидалася підтримка тероризму в особі ісламістських радикальних угруповань на кшталт ІДІЛ, спроби дестабілізувати ситуацію в Бахреїні та Єгипті через підтримку місцевих ісламістів, а також поширення екстремістської ідеології через потужний інформаційний ресурс «Аль-Джазіра». У відповідь на це, за проханням Дохи, Анкара ввела до Катару додатковий контингент своїх військовослужбовців. Це призвело до подальшого загострення міждержавних відносин між Туреччиною і країнами «квітету» (URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/viewFile/3964/3617>).

Конфронтація наблизилася до свого завершення наприкінці 2020 р. Такі зміни у відносинах Туреччини з арабськими країнами пов'язують насамперед з перемогою на виборах у Сполучених Штатах Америки Президента Д. Байдена, адміністрація якого активізувала зовнішню політику США з припинення конфліктів між своїми союзниками на Великому Близькому Сході. Крім того, після загострення у відносинах зі Сполученими Штатами Америки, що виникло через спроби Туреччини нанести поразку курдам у північній Сирії і встановити контроль за місцевими нафтовими родовищами, Анкара повернулася до більш стриманого й прагматичного

курсу в зовнішній політиці. Водночас керівництво провідних арабських країн також отримало від Білого дому відповідні сигнали.

Початком процесу нормалізації турецько-арабських відносин можна вважати 41-й саміт країн РСАДПЗ, який відбувся 5 січня 2021 р. у саудівському місті Аль-Ул. Учасники заходу у складі Бахрейну, ОАЕ, Катару, Кувейту, Оману і Саудівської Аравії підписали декларацію про припинення дипломатичної ізоляції Катару. Проведенню саміту передували інтенсивні консультації політиків країн-учасниць конфлікту, а також Ліги арабських держав і Туреччини. Напередодні зустрічі були поновлені контакти між політичними лідерами Туреччини та Саудівської Аравії. У листопаді 2020 р. король КСА С. бен Абдель-Азіз Аль Сауд і Президент Туреччини Р. Т. Ердоган обговорили під час телефонної бесіди саміт «Великої двадцятки». Після цього відбулася особиста зустріч міністра закордонних справ Туреччини М. Чавушоглу та його саудівського колеги – Ф. бен Фархана. За підсумками переговорів глава турецького зовнішньополітичного відомства дуже слушно зауважив, що міцне партнерство між Туреччиною і Саудівською Аравією вигідне не тільки двом країнам, але й усьому регіону. Наступним важливим етапом відновлення турецько-саудівського міждержавного діалогу стало обговорення розвитку двосторонніх відносин між королем С. бен Абдель-Азіз Аль Саудом і Президентом Р. Т. Ердоганом 4 травня 2021 р. і деполітизація з боку Туреччини вбивства саудівського журналіста Д. Хашкаджі, що відбулося у 2018 р. у стамбульському консульстві КСА (URL: <https://www.dw.com/uk/katar-i-krainy-perskoi-zatoky-zalahodyly-konflikt/a-56136961>).

Продовженням процесу нормалізації арабсько-турецьких відносин стала заява від 10 січня 2021 р. міністра закордонних справ ОАЕ А. Гаргаша про готовність Абу-Дабі нормалізувати відносини з Анкарою. «Ми хочемо нормалізувати наші відносини з Туреччиною в рамках взаємної поваги суверенітету», – зазначив еміратський високопосадовець. Він підкреслив, що сьогодні немає причин, які могли б викликати суперечки або проблеми між Туреччиною і ОАЕ. Міністр також провів паралелі із напруженістю у відносинах між Туреччиною і Євросоюзом, зауваживши, що останнім часом в Анкарі виступають з обнадійливими заявами на адресу Брюсселя. Раніше А. Гаргаш наголошував на тому, що на Близькому Сході Емірати є для Туреччини торговим партнером номер один. Наступним кроком на цьому шляху став візит наслідного принца Абу-Дабі та фактичного правителя ОАЕ шейха М. бен Зайда Аль Нахайяна до Анкари, під час якого, зокрема, були досягнуті домовленості про інвестування Еміратами в турецьку економіку 10 млрд дол. (URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5090005>).

Ще однією з важливих подій став ініційований Туреччиною восьмий саміт Ради співробітництва тюркомовних держав (Тюркської ради). У 2009 р., коли створювалася рада, було визначено її головну мету – сприяти всебічному співробітництву між Туреччиною й тюркомовними республіками

колишнього Радянського Союзу. Першою статус спостерігача отримала Угорщина, тепер до неї приєднався Туркменістан. За рішенням президентів Азербайджану, Казахстану, Киргизії, Туреччини й Узбекистану тюркське об'єднання отримало нову назву – «Організація тюркських держав» (ОТД). Аналіз інших результатів роботи саміту ОТД дає змогу зробити висновок про те, що спільні процеси, реалізацію яких було розпочато раніше, можуть отримати додатковий потужний імпульс. Це стосується насамперед спільної діяльності в межах Тюркської торгово-промислової палати, Тюркського інвестиційного фонду, Транскаспійського торговельно-транзитного коридора, Ради з охорони здоров'я, програм з обміну студентами і викладачами тощо. Водночас, за словами турецького Президента Р. Т. Ердогана, після зміни назви та реструктуризації об'єднання інтенсифікує свій розвиток (URL: <https://vpoanalytics.com/2021/11/17/stambulskij-sammit-ot-tyurkskogo-soveta-korganizatsii-tyurkskih-gosudarstv>).

Досліджуючи ситуацію навколо ОТД, ряд аналітиків звертають увагу на суттєві зміни в діяльності тюркського об'єднання – від розв'язання культурно-мовних проблем до посилення співпраці у сфері економіки, й далі – до підвищеного рівня політичної і військової інтеграції. Експерти вважають, що Р. Т. Ердоган фактично пропонує створити союз не тільки тюркських держав, а й більш широкої групи тюркських народів, зокрема тих, що проживають на території РФ. Через це також може відбутися зниження рівня впливу Москви на Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан і Узбекистан. Такі кроки Туреччини вважаються Кремлем недружніми, а щодо тюркських меншин усередині федерації розглядаються як спроби пропаганди тюркського сепаратизму. На думку американського експерта П. Гоббла, політика Анкари щодо тюркських народів у її російській інтерпретації дуже нагадує ситуацію з поширенням «руського мира» (URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-media-review-omarova-erdogan-turkic-worldrussian-world/31570981.html>).

Ще одна не дуже помітна на перший погляд подія – у вересні 2021 р. на виборах в Марокко правляча ісламістська партія зазнала провалу – насправді має велике значення. Це поворот подій, здатний позначитися на всій Північній Африці, враховуючи її роль першопрохідця у сфері політичного ісламу під час «арабської весни». Партія розвитку та справедливості (PJD) була першою ісламістською партією, що прийшла до влади на виборах у регіоні та на Близькому Сході. Минулого року частка її голосів скоротилася зі 125 до 12 місць. Проте в 2011 р. для багатьох у Марокко було реальним відчуття початку нової епохи. Саме виникнення PJD йшло в ногу з часом. Протести, що спалахнули спочатку в Тунісі, пізніше відомі як «арабська весна», були в самому розпалі. У тому ж році були повалені режими З. аль-Абідіна Бен Алі в Тунісі, Х. Мубарака у Єгипті та М. Каддафі у Лівії. Ісламістські партії були готові перемогти на виборах у Єгипті та Тунісі та

змінити хід історії, як багато хто сподівався (URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-58571178>).

Минулоріч у сфері економіки знаковою подією стало входження 10 мусульманських країн до рейтингу 50 країн із найбільшим показником валового внутрішнього продукту, серед яких Індонезія, Іран, Саудівська Аравія, Туреччина, Нігерія, Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет, Малайзія, Бангладеш, Пакистан. Їх загальний ВВП становив на той час 6,3 трлн дол., або 6,4 % від світового ВВП (таблиця). Індонезія, Іран і Саудівська Аравія входять у 20-ку найрозвиненіших економік світу.

Таблиця

<i>Країна</i>	<i>ВВП, дол. трлн</i>	<i>% світового ВВП</i>
Індонезія	1,2	1,2
Іран	1,1	1,1
Саудівська Аравія	0,8	0,9
Туреччина	0,8	0,8
Нігерія	0,5	0,5
ОАЕ	0,4	0,4
Єгипет	0,4	0,4
Малайзія	0,4	0,4
Бангладеш	0,4	0,4
Пакистан	0,3	0,3
загалом	6,3	6,4

Джерело: інтернет-видання «Апостроф». URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/economy/2021-12-27/u-kakih-stran-samyiy-bolshoy-pokazatel-vvp-top-50-za-2021-god/254155>

Спортивні змагання світового рівня також не оминали мусульманські країни минулого року. У січні в столиці ОАЕ Абу-Дабі пройшов третій чемпіонат зі змішаних єдиноборств Fight Island. На острові Яс були вжиті необхідні заходи, щоб зберегти здоров'я учасників, їхніх команд, волонтерів та управлінського персоналу. Fight Island 3 мав величезний успіх. У змаганнях взяло участь багато спортсменів із різних країн світу. У лютому відбувся кубок Саудівській Аравії зі скачок на конях. За призовий фонд у 30,5 млн дол. змагалися ліпші жокеї. Ці перегони за ціною обігнали Кубок світу в Дубаї, який раніше мав статус найбагатших у світі скачок. У дводенному заході також вперше в історії на території Саудівської Аравії взяли участь жінки-жокеї. Проте спортсменки зазначили, що справжня перемога настане, коли їхня участь перестане бути заголовком новин. У листопаді в Саудівській Аравії також відбувся перший в історії Гран-прі Формули-1. Гонка в Джидді 5 листопада стала другою після Гран-прі Сінгапуру, що проходила вночі, і третьою на Близькому Сході після гонок у Бахрейн та Абу-Дабі. За останні два роки Саудівська Аравія вже приймала два змагання Формули Е, але гонка 2021 р. стала ще більш значущим

доповненням до календаря автоспорту в усьому світі, а не тільки в регіоні (URL: <https://www.arabnews.com/node/1786591/sport>).

У червні 2021 р. Прем'єр-міністр Єгипту М. Мадбулі урочисто відкрив 52-й Каїрський міжнародний книжковий ярмарок (CIBF), який проходив під гаслом «У читанні є життя». CIBF проводився у Єгипетському міжнародному виставковому центрі за участю 1218 видавців із 25 країн. CIBF один із найбільших у світі книжкових ярмарків. У 2006 р. це був другий за величиною книжковий ярмарок після Франкфуртського. CIBF є найкрупнішим і найстарішим ярмарком у мусульманських країнах. У рамках його програми відбулася церемонія вшанування переможців, чії літературні та культурні досягнення були представлені на спеціальній панельній дискусії (URL: <https://dailynewsegyp.com/2021/07/18/52nd-cairo-book-fair-sees-worlds-highest-turnout-during-pandemic-of-1-million-visitors>).

Звертаючись до українських реалій, варто зазначити, що в грудні 2021 р. в київській соборній мечеті «Ар-Рахма» відбулися урочисті події за участю Верховного Муфтія України шейха А. Таміма, Надзвичайного та Повноважного Посла Арабської Республіки Єгипет А. Єлгаммаля й Державного секретаря Міністерства освіти України С. Захаріна. Випускникам курсу «Підготовка сучасного проповідника» Українського ісламського університету були вручені дипломи від партнерів – найвідомішого мусульманського університету «Аль-Азхар». «Приємно усвідомлювати, що в Україні є університет, який випускає кваліфікованих спеціалістів, проповідників, які потім несуть свої знання по всьому світу, від Австралії до Канади. Це свідчить, що Український ісламський університет дає якісну освіту. І ми маємо зробити все можливе, щоб так було і в майбутньому», – підкреслив С. Захарін (URL: <https://islam.ua/ru/novosti/novosti-dumu/ukrainskie-imamy-stali-vypusknikami-al-azhar>).

Підсумовуючи аналіз розвитку мусульманського світу у 2021 р. зазначимо, що головним трендом політичного життя переважної більшості країн поступово стає пошук конструктивних рішень глобальних проблем орієнтація на розширення співпраці в економічній і гуманітарній сферах. Так само мусульманська спільнота нашої країни також намагається робити свій внесок у просвітницьку роботу та розширення міжнародних зв'язків України.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього 26 січня 2022 р. у режимі відеоконференції відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Під час засідання було заслухано дві доповіді.

Про результати виконання Цільової програми наукових досліджень НАН України «Матеріали для медицини і медичної техніки та технології їх отримання і використання» на 2017–2021 рр. доповів академік НАН України С. Фірстов.

Виконання Програми відбувалося в співпраці з фахівцями інститутів Національної академії медичних наук України, Української військово-медичної академії, Білоцерківського національного аграрного університету, ортопедичних і стоматологічних клінік України.

Концепцією Програми були визначено чотири основні напрями роботи:

1. Розроблення нових біосумісних матеріалів і технологій виготовлення імплантатів та ендопротезів для хірургії й реабілітаційної медицини.

2. Розроблення матеріалів і технологій для зупинки кровотеч, лікування ран і травматичних уражень – отримано дослідні зразки активованих вуглецевих наноструктурних матеріалів.

3. Створення спеціалізованої апаратури та біосумісного інструментарію для різних галузей медицини – створено прилади й технології, які забезпечують в одному апаратному комплексі можливості зупинки кровотеч при травмах та вогнепальних пораненнях, ефективну обробку ран і травматичних ушкоджень.

4. Розроблення медичних маркерів, біосумісних носіїв та біоостеоіндукторів, методів лікування і тестування онкохворих – уперше розроблено алгоритм тестування біосумісності вітчизняних імплантаційних матеріалів з біоактивної кераміки для оцінювання ефективності відновлення функції опорно-рухового апарату.

Доповідь «Високопотужні джерела струму на базі суперконденсаторів» виголосив завідувач відділу нанорозмірних вуглецевих матеріалів для акумулювання енергії Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України член-кореспондент НАН України Ю. Малетін.

Сьогодні суперконденсатори все ширше застосовуються як джерела резервного електроживлення в побутовій електроніці, а також для запуску дизельних двигунів при низькій температурі, створенні електричних і гібридних автомобілів й автобусів, для регулювання кута атаки лопатей у вітроенергетиці тощо. Перспективним видається їх використання в портативних апаратах електрозварювання, блоках живлення мікросупутників, у війсьній спецтехніці тощо.

Група науковців та інженерів на чолі з членом-кореспондентом НАН України Ю. Малетіним розробили фізико-хімічні основи створення конденсаторів подвійного електричного шару (суперконденсаторів), а також в галузі синтезу нанопоруватих електродних матеріалів для суперконденсаторів, одержання їхніх композитів із нанорозмірними матеріалами, з технології літій-іонних акумуляторів, підбору відповідних органічних електролітів та кінцевого виготовлення макетів високопотужних

імпульсних джерел струму (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 28.01).

COVID-19 (2019-nCoV): поширення, заходи запобігання та лікування

З початку квітня 2020 р. міжвідомча робоча група (РГ) представників Національної академії наук України, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Вінницького національного технічного університету та Національної академії медичних наук України – з урахуванням світового досвіду математичного моделювання розвитку епідемії COVID-19, на основі статистичних даних про динаміку епідемії в Україні та країнах Європи – створювала і тестувала математичну модель SEIR-U.

За результатами проведеного моделювання Робоча група підготувала документи «Прогноз розвитку епідемії коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні».

Президія НАН України офіційно надала прогнози до державних органів. На ці прогнози посилався Кабінет Міністрів України під час брифінгів.

У новому документі «Прогноз РГ-60»:

– здійснено аналіз первинних статистичних даних розвитку епідемії в Україні;

– порівняно статистичні дані з попереднім прогнозом «Прогноз РГ-59»;

– подано прогноз розвитку епідемії на наступний період з 27 січня по 8 лютого 2022 р.;

– проаналізовано динаміку поширення епідемії в регіонах України.

Висновки.

1. В Україні триває експоненціальна фаза розвитку епідемії. Кількість нових інфекцій приблизно подвоюється кожен тиждень. Уже досягнуто рекорд кількості позитивних ПЛР тестів на добу (майже 36 тис.), перевищено минулий максимум позитивності тестів, 12 регіонів оновили минулі рекорди нових виявлень. З огляду на досвід інших країн, варто очікувати досягнення пікових значень через один-три тижні. У будь-якому випадку протягом наступних днів нас чекає оновлення рекордів захворюваності. Заповненість лікарень зросла до 31 %, хоча рівень смертності через COVID-19 поки що продовжує незначне зниження.

2. Середня кількість нових виявлень в Україні збільшилась до 18 тис. 987 осіб на день, середня кількість летальних випадків становить 125 смертей на день у середньому за останній тиждень. Згідно з прогнозними обчисленнями компартментної моделі, середня кількість нових випадків дорівнюватиме 29 878 (25 012–34 266), протягом тижня 26 січня – 1 лютого 2022 р. та 39 241 (20 596–52 651) – протягом тижня 2–8 лютого 2022 р. Реальні показники захворюваності сильно залежатимуть від можливостей системи тестування, ознаки перевантаження якої вже спостерігаються.

3. У Києві кількість нових позитивних ПЛР тестів збільшилася вдесятеро в порівнянні із мінімальними значеннями початку місяця. Цього не видно на динаміці нових виявлень через істотні затримки оприлюднення результатів тестування. За кількістю тестів Київ вже перевищив максимум минулої хвили на 50 %. Подібні затримки можуть вплинути на вчасність запровадження заходів щодо стримування інфекції.

4. Позитивність ПЛР тестів сягнула 41,4 % – максимального значення за весь час пандемії, та продовжує зростати з темпом близько 1,5 відсоткових пункти в день.

5. Попри зниження вакцинного захисту на тлі поширення штаму «омікрон», його рівень проти госпіталізацій складає 75 %, а отже вакцини, що використовуються в Україні, зберігають сильний захист проти важкого перебігу хвороби.

6. Частка дітей серед випадків хвороби та випадків госпіталізації досягла найвищих значень за весь час пандемії. Крім того, частка госпіталізованих серед випадків хвороби у віковій категорії 0–9 років перевищила відповідну частку в категорії 60–69 років, що на тлі аналогічних світових даних вказує на зміщення властивостей вірусу.

7. За жовтень та листопад частка жінок серед померлих з усіх причин була близькою до 55 % (під час минулих хвиль значення були близькими до 50 %). Відповідно, очікувана тривалість життя при народженні знизилась за два місяці в жінок на 0,8 року (до 74,5 років), а у чоловіків на 0,5 року (до 65,2 років). Кумулятивно з 2019 р. ОТЖ жінок втратило 2,5 роки, а чоловіків – 1,8 року.

8. Спостережувана летальність показала стрімке зниження на тлі зменшення частки хворих похилого віку. Хоча попередні дані вказують на те, що спостережувана летальність знизилась і у вікових категоріях, для надійніших висновків потрібні додаткові дослідження (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 27.01*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Від Миколая до Йордана

Про головні свята зимового циклу в традиційній культурі українців повідомляє кандидат філологічних наук О. Чебанюк (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України).

Святий Миколай є найпопулярнішим і водночас найзагадковішим християнським святым. Згідно з канонічним життєписом (апокрифом), він жив на межі III і IV ст. н. е. Народився в м. Патар (грецька колонія в Малій Азії) в заможній і релігійній родині, з дитинства цікавився християнством. Замолоду Миколай опинився у місті Мира, що в Лікії (територія сучасної

Туреччини). За переказами, він так ревно навідувався до храму, що одного дня став архієпископом, причім у дуже молодому віці – у 20 років. Старий і хворий архієпископ нібито довго не міг вибрати собі наступника, а єпископи теж не доходили згоди щодо цього, тож було вирішено рукопокласти в чин першу людину, котра увійде до храму, і нею виявився саме Миколай.

У легендах він постає прикладом християнських чеснот, зокрема анонімного благодіяння. Вважається, що весь спадок, отриманий після смерті батьків, майбутній святий роздав бідним. Як стверджують офіційні джерела, в часи імператора Діоклетіана, відомого своїми гоніннями на християн, Миколай 20 років провів у в'язниці і вийшов тільки за правління імператора Костянтина Великого. У 325 р. брав участь у знаменитому Нікейському соборі, де виступав із промовою проти аріанської ересі і нібито дав ляпаса самому Аріанові, через що знову потрапив за ґрати, але невдовзі був звільнений і повернувся до виконання своїх церковних обов'язків. Помер Миколай 6 грудня 346 р., його поховали в Мірах Лікійських. За легендами, дуже швидко його тіло почало мироточити, тож над усипальницею звели базиліку, а в IX ст. – церкву, яка, до речі, збереглася до наших часів.

На початку другого тисячоліття турки-сельджуки активно просувалися на захід, тому 1087 р. моряки з італійського міста Барі викрали мощі Святого Миколая, щоб убезпечити їх від пюндрування. Під час одного з хрестових походів, 1099 р., венеційці в такий же спосіб вивезли з Мири рештки мощей, поспіхом залишені барійцями, і перевезли їх на острови Лідо. Майже тисячу років між барійцями і венеційцями тривала суперечка через те, хто ж із них володіє справжніми мощами Святого Миколая. Їй було покладено край лише завдяки антропологічній реконструкції, здійсненій 1955 р. Дослідження кісток із обох місць зберігання підтвердило, що рештки належать одній і тій же людині. Учені встановили, що це був чоловік 67–68 років, а за численними переломами кісток дійшли висновку, що він пережив чимало тортур, зокрема й на дибі. Британські дослідники 2015 р. відтворили портрет цієї людини, який виявився надивовижу подібним до канонічного іконографічного образу Святого Миколая.

Достеменно про Святого Миколая мало що відомо. Скажімо, немає жодних документальних підтверджень його участі в Нікейському соборі (хоча, варто зауважити, не всі учасники цього зібрання залишили підписи).

На початку XX ст. професор Київської духовної академії архімандрит Антонін (Капустін) виявив, що в канонічному життєписі Святого Миколая у викладенні Д. Ростовського (Туптала) чимало плутанини. Проаналізувавши манускрипти з Ватиканської бібліотеки, дослідник, зокрема, довів, що житіє святого містить розповідь про події з біографії єпископа Пінарського (або ж архімандрита Сіонського), який жив значно пізніше за архієпископа Мирлікійського. Наприклад, на думку архімандрита Антоніна (Капустіна), Святий Миколай не міг поклонятися Христу у вифлеємському Храмі Різдва Христового, спорудженому за наказом Олени, матері імператора Костянтина Великого, оскільки за життя Миколая цієї церкви ще не було. Історія ж

призначення майбутнього святого архієпископом узагалі скидається на один із численних варіантів фольклорного сюжету, дуже поширеного в християнській міфології. Важко повірити, що молоду людину могли рукопокласти в такий високий сан. За одним із переказів, популярним у Малій Азії, Святий Миколай був не добрим багатієм, а розкаяним злочинцем. Це теж імовірно, з огляду на тривалість його ув'язнення.

Далі учена описує сценарії Різдва Христового, Водохреще (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 28.01*).

Учений-зоолог і природоохоронець О. Василюк: «Як зберегти чорнобильські ліси? 4 негайні кроки» (опубліковано на сайті інформаційної платформи «Українська правда»).

Голова Української природоохоронної групи, молодший науковий співробітник відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України О. Василюк зауважує: «2020 рік запам'ятався рекордними пожежами у Чорнобильській зоні. Десятки тисяч гектарів пошкоджених і знищених лісів, і близько восьми мільярдів гривень збитків! Катастрофа могла повторитися у 2021 р., але нам пощастило – рік видався досить вологим. Утім, 2020 р. запам'ятався й іншим: масштабними незаконними рубками унікальних чорнобильських лісів. І тим, що незаконна деревина потрапляла за межі зони без належного радіологічного контролю. У 2021 р. ситуація анітрохи не змінилася. Настав 2022 рік. Як думаєте, які в киян шанси подихати димом чорнобильських пожеж? Або – купити паливні гранули з радіоактивної деревини? Шанси високі. Бо влада так і не спромоглася вжити адекватних заходів для збереження як лісів Чорнобильської зони, так і здоров'я своїх громадян. Чи потрібно для цього робити щось надважке? Та ні. Зберегти чорнобильські ліси допомогли б чотири прості кроки».

Учений пропонує таку схему дій: зміна некомпетентного керівництва; передача землі й техніки Чорнобильському заповіднику; сучасний протипожежний план; належний радіологічний контроль деревини. Він також пояснює важливість та специфіку кожного кроку.

О. Василюк зазначає: «На початку 2022 р. природоохоронні організації України звернулися до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів з вимогою негайно впровадити ці чотири кроки для збереження чорнобильських лісів. Пожежонебезпечний період 2022 р. почнеться, як тільки розтане сніг. Часу зволікати – майже не залишилось!» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 25.01*).

Історик О. Бажан: «Стус, Чорновіл та інші: як КДБ полювало на дисидентів 50 років тому» (інтерв'ю програмі «Громадська хвиля» на «Громадському радіо»).

12 січня – 50-ті роковини від початку «великого погрому» – операції КДБ «Блок» проти українських дисидентів. Про неї повідомив старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України кандидат історичних наук О. Бажан.

Про операцію «Блок» історик пояснив наступне: «Операція “Блок” – це справа групової оперативної розробки, заведеної органами держбезпеки на початку 1960-х років для виявлення та нейтралізації найбільш активних націоналістичних елементів. Назва “Блок” від слова блокування. Ця операція була спрямована на протидію нелегальному розповсюдженню антирадянських й інших політично-шкідливих матеріалів. Спочатку в цій справі було 29 осіб. Із часом цей список зріс до 100. На кожну людину була своя розробка та досьє. Справа “Блок” була завершена лише в 1986 р. Агентурні справи були спалені перед проголошенням незалежності України. На сьогодні ми можемо оперувати лише листуванням Комітету держбезпеки з ЦК Компартії України. На основі цього ми можемо вибудовувати загальну картину».

Також О. Бажан зазначив: «У коло зору КДБ потрапила певна низка осіб зі Львова, Києва, Одеси. Серед них Іван Світличний, Іван Дзюба, Олесь Сергієнко, Іва Русин, Ніна Строкатова, Віктор Некрасов, Василь Стус, Сергій Параджанов і інші. Зазначалося, що ці фігуранти мали тривалі зв'язки з так званими дисидентами з Москви, причетні до випуску позацензурних журналів, альманахів, таких як “Хроніка поточних подій”, “Український вісник”. Репресії 1972 року проходили в атмосфері “шпигуноманії”. Чекісти та вище партійне керівництво хотіли виправдати політичні репресії — зв'язати дисидентів із закордонними спецопераціями. Начебто вони іноземні агенти, які тут для руйнування радянської системи. (...) У підручниках історії нам казали, що Шелест хороший, Щербицький поганий. Але якщо уважно аналізувати документи радянських спецслужб, то стає зрозумілим, що Петро Шелест, перший секретар ЦК КП України (1963–1972), був в курсі спецоперації Комітету держбезпеки, яка ввійшла в історію під кодовою назвою “Блок”. Він відстежував кожен крок КДБ із приводу цієї репресивної акції. По ній тільки за січень місяць йому було надіслано близько 30 інформацій. Він докладно знав про все, що стосувалося ув'язнених» *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 20.01).*

Інтерв'ю з ботаніком О. Коваленком «Є багато когнітивних викривлень про рослини, які омолоджують, лікують чи роблять вас

раптово здоровими» (опубліковано на сайті освітньо-інформаційної платформи «КУНШТ»).

Науковий співробітник Національного науково-природничого музею НАН України кандидат біологічних наук О. Коваленко в інтерв'ю розповів про свою професію, улюблений профільний фейк, праці, які надихають, та улюблені кейси з Ігнобелівської премії.

Щодо своїх наукових розвідок ботанік зауважив: «Тема моїх наукових досліджень зараз стосується особливого типу рослинності, який розвивається на відмілинах річок та озер у кінці літа – на початку осені. Рослини в таких умовах вступають у щурячі перегони з часом, адже їм треба встигнути за короткий період зацвісти та сформувати насіння до перших заморозків. Таку рослинність довго не досліджували українські вчені, адже на теренах Радянського Союзу панувала домінантна система класифікації, де таким динамічним, мозаїчним рослинним угрупованням із незімкненим рослинним покривом місця не знаходилося. Окрім того, мене цікавлять екотонні ефекти та їхній вплив на біологічні різноманіття. На межі двох екосистем часто фіксують сплеск видового різноманіття, і я вивчаю це явище на прикладі узлісних рослинних угруповань, а також міських флор, адже подекуди в межах населених пунктів видове різноманіття, попри інтенсивну діяльність людини, навіть вище, ніж в аналогічних за площею природних екосистемах (так звана урбаногенна флористична аномалія). Я також не припиняю досліджень, які стали основою моєї дисертації, що стосувались рослинного покриву Національного природного парку «Пирятинський». В останні роки особливу увагу приділяю вивченню явища біологічних інвазій – вторгненню чужорідних видів та їхнього впливу на екосистеми, економіку та здоров'я населення. Окрім цього, я розробляю інтерактивні освітні заходи в музеї, організовую лекторій у цій установі та пишу для різних платформ про рослини та природничі науки загалом».

Учений також прокоментував профільні фейки та улюблене дослідження, відзначене Ігнобелівською премією: «Є багато когнітивних викривлень про рослини, які омолоджують, лікують чи роблять вас раптово здоровими, лиш треба приймати їх по відру три рази на день. У цьому руслі є багато дезінформації, яка дуже шкідлива для нашого суспільства, як-от, крім переліченого, демонізація ГМО-продуктів. І вони давно вже не викликають у мене посмішку. (...) Вся Ігнобелівська тусня мені дуже подобається, тому щорічно я її висвітлюю на своїх ресурсах, три роки читаю лекції та навіть перекладаю церемонії вручення. Мені дуже подобається цьогорічна робота, яка перемогла в галузі екології. Це дослідження мікробіому виплюнутої жувальної гумки в різних країнах світу та можливості використання цих результатів у криміналістиці та археології».

О. Ігнатенко відзначив ті праці, які його надихають: «Постійним джерелом натхнення для мене є класичні роботи Ч. Дарвіна, що в царині еволюції, що ботаніки. Значне захоплення у мене викликала теорія виду українського ботаніка М. Клокова та підхід до дослідження рослинності

Ю. Клеопова, роботи яких я перечитую і зараз. З сучасних учених – звісно, це будуть всі провідні дослідники рослинності у світі: Ю. Денглер, М. Хитрий, Л. Тихий та багато інших. А також вражають роботи сучасних українських ботаніків: С. Мосякіна, Я. Дідуха, Р. Бурди, А. Куземко, М. Перегрима, Д. Давидова, Д. Винокурова та багатьох інших. Напевно, менше існує ботаніків, чиї роботи мене не вражають та не надихають» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 19.01*).

Про розвиток оптоелектроніки в Україні та її роль у забезпеченні національної безпеки держави

У черговому випуску програми «Про науку. Компетентно» на ютюб-каналі НАН України директор Інституту монокристалів НАН України член-кореспондент НАН України І. Притула в інтерв'ю академіку НАН України В. Семиноженку розповів про важливі аспекти розвитку вітчизняної оптоелектроніки та її значення для оборонної промисловості України, а отже забезпечення національної безпеки держави.

«Академічні інститути готові створювати нові зразки озброєння, або ж компонентів цього озброєння», – зазначив учений. При цьому він наголосив на важливих проблемах, які часто постають перед розробниками: неготовність держави інвестувати в науково-технічні розробки та відсутність цільових підприємств, які б могли забезпечити замкнутий цикл виробництва. У цьому контексті надзвичайно важливими є підтримка тісної комунікації та злагоджена взаємодія між науковцями, підприємцями і представниками державної влади (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 19.01*).

Наукові видання НАН України

Про вагомості досягнення української науки. Стаття журналістки О. Зелениної в газеті «Час».

Про шість важливих досягнень української науки йдеться у статті журналістки О. Зелениної, нещодавно опублікованій на сторінках харківської газети «Час».

«Рік, що минув, дав нам чимало прикладів наукових результатів дуже високого рівня. (...) Усі досягнення в одній статті перерахувати неможливо, тож хочу запропонувати читачам авторську добірку досягнень харківської та української науки», – зауважує авторка на початку публікації.

Першу позицію в її авторській добірці займає робота вітчизняних учених-генетиків, зокрема Інституту молекулярної біології і генетики НАН України (м. Київ), Інституту біології клітини (м. Львів), Інституту біохімії

ім. О. В. Палладіна (м. Київ), зусилля яких направлені на боротьбу з коронавірусом.

Чільне місце займають космічні дослідження, які проводяться вченими Радіоастрономічного інституту НАН України (м. Харків) спільно з польськими колегами із Центру космічних досліджень ПАН.

Фахівці Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України (м. Харків) продовжують брати участь у важливих експериментах на Великому адронному колайдері.

Великим успіхом стало введення в експлуатацію ядерної підкритичної установки «Джерело нейтронів», здійснене в ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут».

Низку вагомих результатів для інноваційного розвитку вітчизняного паливно-енергетичного комплексу отримали науковці Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України, а вчені ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» представили свої висновки щодо ролі біоенергетики в економічній і екологічній політиці держави.

Замикає рейтинг шести досягнень подія, яка має дати новий поштовх у гідроакустичних, гідрологічних, геологічних, гідробіологічних, гідрохімічних та інших дослідженнях, – минулого року після модернізації було спущено на воду науково-дослідне судно «Гідробіолог» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 24.01*).

Інтерв'ю картографа Д. Вортмана «“Terra Ucrainica”: для чого додавати мапи до історичних знань?» (інформаційний портал «Громадське радіо»).

Співавтор атласу українських земель «Terra Ucrainica», науковий співробітник відділу спеціальних галузей історичної науки та електронних інформаційних ресурсів Інституту історії України НАН України Д. Вортман пояснив важливість української історичної картографії.

Учений зазначив: «Команда видання “Terra Ucrainica” хоче донести широкому загалові у зрозумілій формі історію українських земель. Передусім у виданні – територія у межах сучасних державних кордонів України. Однак базові карти нашого атласу охоплюють території на всі 4 сторони від України, які входили до держав, які можемо вважати українськими чи протоукраїнськими. Враховуємо українські етнічні землі, Кубань туди зокрема потрапляє. В Україні нема єдиної бази даних з усіма історичними назвами українських міст та сіл. Ще радянські паперові довідники не охоплюють потрібного масиву топонімічної інформації. Історичні карти є найкращим засобом популяризації історичних знань. У них історію можна побачити» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 1.02*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Відбулася Міжнародна науково-практична конференція «30 років відносин дружби і співробітництва між В'єтнамом та Україною»

Організаторами конференції спільно виступили Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Дипломатична академія України ім. Геннадія Удовенка при МЗС (ДАУ), Інститут європейських досліджень Академії суспільних наук В'єтнаму та Дипломатична академія МЗС В'єтнаму за підтримки Посольства України в Соціалістичній республіці В'єтнам. Захід пройшов 21 січня в змішаному форматі.

Привітальним словом конференцію відкрив заступник президента Академії суспільних наук В'єтнаму Данг Суан Тхань, наголосивши на важливості цього заходу для окреслення здобутків і перспектив в'єтнамсько-українських відносин. Директор Інституту європейських досліджень Нгуєн Чієн Тханг також акцентував на необхідності постійного діалогу на різних рівнях, у тому числі на науковому. Заступник міністра закордонних справ України Д. Сенік у вітальному слові до учасників конференції зазначив, що Україна і В'єтнам знаходяться в пошуку нових сфер взаємодії і протягом останніх років вдалося зробити чимало корисного в цьому напрямі.

Першу робочу секцію конференції відкрила доповідь керівника Центру професійної підготовки ДАУ, Надзвичайного і Повноважного Посла України у В'єтнамі (2010–2019 рр.) О. Шовкопляса. Доповідач окреслив стан, перспективи та історію міждержавного діалогу за 30 років, основні показники і здобутки економічної співпраці тощо.

Доповідь співробітника Дипломатичної академії В'єтнаму, Надзвичайного і Повноважного Посла В'єтнаму в Україні (2017–2020 рр.) кандидата економічних наук Нгуєна Аня Туана була присвячена можливостям розвитку в'єтнамсько-українських відносин у контексті спільної євроатлантичної інтеграції.

Про місце України в сучасних європейських координатах та відповідні перспективи для співпраці з В'єтнамом доповів перший секретар Посольства України у В'єтнамі І. Велько.

Друга секція була присвячена аналізу співпраці між Україною і В'єтнамом в окремих галузях. Директор Центру досліджень РФ та СНД Інституту європейських досліджень Академії суспільних наук В'єтнаму кандидат історичних наук Ву Тхюї Чанг доповіла про особливості в'єтнамсько-українських відносин у політико-дипломатичній, торговельно-економічній, науково-технічній і культурній сферах.

Про відновлення туризму між Україною та В'єтнамом у постковідний період доповіла Голова Державного агентства розвитку туризму України М. Олеськів.

Доповіді обох секцій викликали жваві й плідні дискусії, у яких взяли участь науковці й представники різних відомств України і В'єтнаму. У процесі обговорення з обох сторін лунали тези про те, що необхідно задіяти

усі переваги, які мають обидві держави для виведення стосунків на рівень стратегічного партнерства.

Учасники та гості високо оцінили результати конференції. За її результатами видано матеріали доповідей двома мовами. Конференція була широко висвітлена у в'єтнамських ЗМІ (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 25.01).

У Харкові з 20 по 22 квітня 2022 р. відбудеться XVI Міжнародна науково-технічна конференція молодих учених і фахівців «Проблеми сучасної ядерної енергетики».

Організатори: Українське ядерне товариство, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» та Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

До участі в конференції запрошуються представники молоді профільних закладів вищої освіти, наукових установ та підприємств атомної енергетики України.

Тематика конференції:

- ядерна фізика та енергетика;
- радіаційне матеріалознавство;
- підвищення рівня безпеки та ефективності експлуатації АЕС;
- подовження терміну експлуатації енергоблоків та управління старінням обладнання АЕС;
- розвиток ядерно-енергетичного комплексу в Україні;
- ядерна, радіаційна і екологічна безпека при поводженні з РАВ та ВЯП;
- робота з громадськістю в атомній галузі.

Регламент підготовки й проведення конференції:

- до 31 березня 2022 р. – розсилка програми роботи конференції;
- 19 квітня 2022 р. – заїзд учасників конференції;
- 20 квітня 2022 р. – реєстрація учасників, відкриття, 1-а сесія;
- 21 квітня 2022 р. – 2-а сесія конференції;
- 22 квітня 2022 р. – 3-а сесія, закриття конференції (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 1.02).

Здобутки української археології

Інтерв'ю археолога В. Отроценка «Українські землі 5 тисяч років тому» (освітньо-інформаційний портал «Локальна історія»).

Завідувач відділу археології енеоліту, бронзової доби Інституту археології НАН України доктор історичних наук В. Отроченко повідомив про те, що було на українських землях до кіммерійців та скіфів, як виплавляли бронзу, хто такі «протоєвропейці», звідки походять бойові

колісниці, коли ямники розселилися по Європі, що таке «харизматичний клан», куди мігрували після зміни клімату, чи був демографічний бум у бронзовій добі та в чому успіх кіммерійців.

Учений згадав і про те, що творилося в лісостепу України, коли фінальна доба бронзи добігала кінця: «У нас спостерігається міграція з того ж Карпатського басейну сюди. Гава-голіградська культура пододала карпатські перевали і поширилася на Наддністрянщину. У цей час з'явилися перші фортеці. Була Михайлівська фортеця на Дніпрі. Але ще в часи бойових колісниць вели будівництво фортець: Левенцівська фортеця в гирлі Дону, інша скеля Кременчук... Ситуація нестабільності настає за доби фінальної бронзи. І одним із найбільших відкриттів української археології є укріплене поселення Дикий Сад в центрі Миколаєва, неподалік Миколаївської міської ради, на тому місці, де Інгул зливається з Південним Бугом. На такому місці вже 30 років миколаївські археологи копають це укріплене поселення. Унікальність цього поселення, по-перше, в тому що воно укріплене. Доба пізньої бронзи – це була доба абсолютної безпеки. Цією добою я і займався найбільше, докторська і кандидатська дисертації мої присвячені зарубникам. Та культура, яка була поширена від Волги до Дніпра, бережнівсько-маївська зрубна, – для неї характерна відсутність поховань зі зброєю, воїнських поховань, маємо тисячі черепів – жодних ознак насильницької смерті. (...) В чому проблема археології – це наука, яка досліджує фрагменти минулого. Ми щось весь час повинні реконструйовувати, домальовувати, здогадуватися. Але поки що так на сьогоднішній день виглядає картина».

Наостанок археолог зауважив, що наразі відомо, що протодержави мали всі народи, які населяли територію України (це стосується і скіфів, і сарпматів, і кімерійців) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 1.02).

Продовжуємо знайомити з результатами роботи молодіжних дослідницьких лабораторій і груп, які, нагадаємо, наприкінці грудня 2021 р. прозвітували про виконання у 2020–2021 рр. своїх наукових проєктів за грантами Національної академії наук України.

Серед сучасних засобів вивчення й охорони археологічної спадщини чільне місце посідають матеріали аерокосмічного моніторингу. Окремі типи такої зйомки використовуються в археології протягом майже ста років. Проте не розробленими досі залишаються певні правові аспекти використання цих матеріалів у науковій і особливо пам'яткоохоронній діяльності. Молоді вчені НАН України заповзялися розробити теоретичне підґрунтя для комплексного правового регулювання й організаційного забезпечення відносин у сфері аерокосмічної зйомки з урахуванням закордонного досвіду і взятих Україною міжнародних зобов'язань, а також підготувати конкретні пропозиції з удосконалення чинного законодавства у відповідній сфері.

Для досягнення цієї мети науковці промоніторили два об'єкти археологічної спадщини і під час практичної (польової) частини робіт не лише виявили й описали певні правові та організаційні проблеми, а й здійснили цілком конкретні наукові пам'яткоохоронні дослідження.

Перший моніторинговий полігон розташовано на археологічній пам'ятці національного значення «Городище літописного Торчеська» (залишки укріпленого населеного пункту XI–XIII ст.) поблизу с. Ольшаниця Рокитнянської громади в Київській області. Це міське поселення відіграло роль локального центру південної Київщини князівських часів – літописного Поросся.

Моніторинг стану пам'ятки здійснювався за допомогою космічних знімків видимого діапазону високої роздільної здатності й ортофотознімків (геометрично скоректованих аерофотографій), виготовлених за допомогою безпілотних літальних апаратів.

У підсумку вчені зафіксували на пам'ятці сліди діяльності «копачів» (археологічних мародерів) протягом щонайменше трьох сезонів. Зауважимо, що конкретні кількісно-якісні параметри такої діяльності на конкретній пам'ятці отримано вперше в українській археології. Скажімо, восени 2021 р. на площі 28 га лише протягом 21 дня зафіксовано появу 5 тис. 156 окремих слідів покопок. Наземні дослідження ідентифікували ці покопки як місця виймання ґрунту й, імовірно, вилучення предметів археологічної спадщини. Загалом за чотири неповні сезони спостережень на площі пам'ятки зафіксовано 16 тис. 573 (!) слідів покопок.

Під час камерального опрацювання отриманих результатів і кабінетних досліджень виконавці проекту підготували пропозиції організаційного та правового характеру. Серед іншого, пропонується:

1. У новій редакції Закону України «Про космічну діяльність» передбачити основні сфери застосування діяльності з дистанційного зондування Землі (ДЗЗ), однією з яких має бути виявлення та охорона об'єктів археологічної спадщини.

2. Запровадити нову модель інституційно-правового механізму забезпечення публічних закупівель в Україні продуктів, створених у результаті ДЗЗ.

3. На підставі встановлених переваг космічних знімків перед іншими видами ДЗЗ у контексті допустимості доказів впроваджувати практику використання таких знімків як доказів правопорушень у сфері охорони археологічної спадщини (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 24.01).

Новітні технології для харчової промисловості

Нещодавно в Офісі Президента України пролунала ініціатива щодо запровадження в Україні цільової продовольчої підтримки для

малозабезпечених верств населення. У відповідь на це науковці відділу економіки і політики аграрних перетворень Інституту економіки та прогнозування НАН України підготували свої пропозиції щодо продовольчої підтримки вразливих верств населення і розвитку фермерства в Україні, враховуючи міжнародний досвід.

Ці пропозиції передано для використання в роботі Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України, комітетам Верховної Ради України з питань економічного розвитку, з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування.

Учені представили результати досліджень, де головну увагу акцентовано на засадничих принципах запровадження програм продовольчої допомоги в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. За таких обставин важливо отримати найвищий рівень суспільної ефективності при мінімальних витратах. Науковці впевнені, що у вітчизняних умовах для цього слід поєднати вразливі групи споживачів і виробників, а саме надавати продовольчу допомогу малозабезпеченим громадянам для придбання свіжої плодоовочевої продукції у сімейних господарствах фермерського типу.

Запропонований підхід забезпечить мультиплікативний ефект у подоланні наслідків пандемії в Україні, оскільки одночасно вирішує три важливі проблеми:

1. Запобігання збіднінню населення і покращення його харчування.
2. Підтримка малого фермерства, локального виробництва та розвитку сільських територій.
3. Використання коштів платників податків на підтримку саме тих соціальних груп населення (у місті й на селі), які її найбільше потребують.

За рахунок синергетичного ефекту можна досягти більшої результативності за менших державних витрат.

Програми продовольчих субсидій реалізуються в багатьох країнах світу. В умовах пандемії COVID-19 їх актуальність значно зросла. У 2019 р. – ще до пандемії – від нестачі продовольства потерпали 690 млн людей, а три мільярди жителів планети не могли дозволити собі здорове харчування. Пандемія суттєво погіршила ці показники. За оцінками ООН світ переживає критичний момент у реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 р. У 2020 р. понад 100 млн людей знову опинилися в умовах крайньої бідності та хронічного голоду. Було втрачено 8,8 % від загальної кількості робочих годин, що еквівалентно 255 млн робочих місць із повною зайнятістю. Перебої в наданні основних медичних послуг поставили під загрозу багаторічний прогрес, наприклад, у такій галузі, як покращення здоров'я матері та дитини, адже від недоїдання і незбалансованого харчування у людей погіршується імунітет, що ускладнює боротьбу з пандемією.

Для підтримки вразливих верств населення найпоширенішими є програми продовольчої підтримки, що зазвичай тісно пов'язуються зі

стимулюванням розвитку місцевих фермерських господарств. Бюджетні кошти на придбання продуктів спрямовуються вразливим групам населення через міністерства, що опікуються цими групами: «бідним» громадянам – через міністерства соціальної політики, органи соціального забезпечення тощо, а адмініструванням програм продовольчої допомоги займаються міністерства сільського господарства.

У США, де надання продовольчої допомоги населенню практикується з 1939 р., та в інших країнах, які запровадили подібні програми, їх метою було і залишається, з одного боку, забезпечення продуктами харчування вразливих верств населення, а з іншого – підтримка малих виробників сільськогосподарської продукції. Зокрема, у США, попри збільшення витрат на програму SNAP у період пандемії, значно зросли черги в продовольчих банках. Щоб допомогти споживачам отримати належну продовольчу підтримку від банків продуктів харчування, а фермерам – нарощувати їхній потенціал, Міністерство сільського господарства США запустило програму «Фермер для сімей». До середини жовтня 2020 р. уряд закупив і відправив до харчових банків та інших організацій, що допомагають людям, які стикаються з економічними труднощами, 110 млн ящиків свіжих фруктів, овочів, молочних продуктів і м'яса.

В Україні наразі теж на порядку дня перебуває підтримка вразливих верств населення в містах та дрібних сільськогосподарських виробників на селі. Інфляційна динаміка, що демонструє зміну споживчих цін на групи товарів, засвідчує, що за підсумками 2020 р. рівень інфляції в Україні становив 5 %, при цьому протягом року продукти харчування подорожчали на 4,9 %, комунальні послуги (вода, електроенергія, газ та інші) – на 13,6 %. У 2021 р. рівень інфляції зріс удвічі і становив 10 %, при цьому на продукти харчування ціни зросли на 12,7 %, а комунальні послуги – на 9,8 %. На 2022 р. прогнозується світове зростання цін на продовольство від 10 % до 20 %, тобто уникнути здорожчання продуктів харчування на вітчизняному ринку не вдасться. Зважаючи, що витрати на продовольство становлять майже 50 % сукупних витрат домогосподарств, зростання цін на харчі може стати серйозним інфляційним шоком, суттєво підвищивши рівень бідності в країні та збільшивши кількість вразливих верств населення (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 19.01*).

Біотехнології

Розробка багатомішеневих інгібіторів аміноацил-тРНК-синтеаз Staphylococcus aureus та амілоїд-чутливих флуоресцентних зондів

Один із наукових проєктів, що у 2020–2021 рр. виконувалися за грантами Національної академії наук України для молодіжних дослідницьких лабораторій і груп, має назву «Розробка багатомішеневих інгібіторів аміноацил-тРНК-синтеаз Staphylococcus aureus та амілоїд-чутливих

флуоресцентних зондів для детекції впливу інгібіторів на біоплівку». Реалізували цей проєкт молоді науковиці Інституту молекулярної біології і генетики НАН України у складі старшого наукового співробітника відділу біомедичної хімії кандидата біологічних наук Г. Волинець (керівниця проєкту), наукового співробітника відділу ензимології білкового синтезу кандидата біологічних наук М. Рибак, наукового співробітника відділу біомедичної хімії кандидата біологічних наук С. Черній, старшого наукового співробітника відділу регуляторних механізмів клітини кандидата біологічних наук О. Горбатюк, наукового співробітника відділу регуляторних механізмів клітини кандидата біологічних наук М. Усенко та старшого наукового співробітника відділу функціональної геноміки кандидата біологічних наук О. Юнгін. Чому ці дослідження важливі та яких результатів досягли його виконавиці, повідомляємо далі.

Оскільки проєкт мультидисциплінарний, до складу групи ввійшли молоді науковці з кількох структурних підрозділів Інституту молекулярної біології і генетики НАН України – як фахівці в різних галузях біології.

Наприклад, керівниця проєкту – кандидат біологічних наук Г. Волинець – спеціалізується на комп'ютерному моделюванні. За допомогою такого підходу як молекулярний докінг учена здійснила оцінку взаємодії колекції сполук відділу біомедичної хімії Інституту, що налічує понад 100 тис. речовин, з активними центрами досліджуваних ферментів. Це перший етап раціонального дизайну ліків. Програми молекулярного докінгу дозволяють передбачити вигідне положення сполуки в центрах зв'язування білка, а також обчислюють енергію взаємодії. Далі дослідник відбирає кілька тисяч сполук для візуального перегляду в комплексі з білками. Зрештою, для дослідження *in vitro* (а воно досить вартісне, бо потребує значної кількості матеріалів і реактивів) зі 100 тис. сполук необхідно відібрати лише кілька сот. Це надзвичайно творчий і відповідальний процес, від якого залежить кінцевий результат проєкту.

Відповідальні виконавиці проєкту – кандидати біологічних наук М. Рибак, О. Горбатюк і М. Усенко – висококваліфіковані фахівчині з молекулярної біології та ензимології. Вони вперше клонували ген треоніл-тРНК-синтетази *S. aureus* і отримали рекомбінантні ферменти – серил-тРНК-синтетазу та треоніл-тРНК-синтетазу – в клітинах бактерій кишкової палички *Escherichia coli*, які далі були використані для тестування активності відібраних сполук.

Урешті вчені знайшли дві сполуки, що суттєво пригнічували ріст *S. aureus*. Однак, вивчаючи дію цих сполук на біоплівку, науковиці зіткнулися з проблемою їх розчинення. Тому основним критерієм подальшого відбору стала розчинність відібраних речовин. Врешті решт, вдалося підібрати сполуку серед похідних N-бензиліден-N'-(4,5-дигідро-[1,2,4]триазин-3-іл)-гідразину, що має високий антибактеріальний та антибіоплівковий ефект (зі значенням MIC = 32 мг/л) і не чинить антибактеріального впливу на грам-негативну бактерію *E.coli*. Науковиці

також з'ясували, що знайдена сполука є ефективною щодо низки госпітальних мультирезистентних штамів золотистого стафілокока.

Іншу частину проєкту – присвячену розробленню флуоресцентних зондів для вивчення структурних елементів біоплівки – виконували кандидати біологічних наук С. Черній та О. Юнгін. Вони розробили специфічні ціанінові флуоресцентні барвники для візуалізації функціонального амілоїдного компонента біоплівки золотистого стафілококу. Завдяки цьому можна окремо побачити бактеріальні клітини та позаклітинні функціональні амілоїди у товщі матриксу біоплівки. Важливо, що розроблені С. Черній та О. Юнгін флуоресцентні барвники зв'язуються з амілоїдними фібрилами біоплівки бактерій і не взаємодіють з нуклеїновими кислотами (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 19.01*).

Наука і влада

У приміщенні Президії НАН України (вул. Володимирська, 54, м. Київ) 27 січня відбулася ділова зустріч та підписання Меморандуму про співпрацю між Національною академією наук України та Українською академією архітектури.

З боку НАН України Меморандум підписав президент НАН України академік НАН України А. Загородній, а з боку Української академії архітектури – її президент О. Слепцов.

У зустрічі також взяли участь віцепрезидент НАН України академік НАН України С. Пирожков, перший заступник головного вченого секретаря НАН України – начальник науково-організаційного відділу Президії НАН України О. Кубальський і віцепрезидент Української академії архітектури М. Дьомін.

Сторони обговорили актуальні питання співробітництва НАН України і Української академії архітектури, а також можливості налагодження робочих контактів та взаємодії щодо координації діяльності в сфері досліджень у галузі архітектури та містобудівної справи, розвитку архітектурної освіти, історії архітектури тощо.

Учасники зустрічі домовилися обмінюватися інформацією з питань науково-технічного співробітництва, проводити спільні наукові дослідження в галузі архітектурознавства, будівельних конструкцій та технологій, підготовки енциклопедичних, теоретичних та довідкових видань у галузі архітектури.

До участі в реалізації спільних проєктів з Українською академією архітектури в межах тематики наукових досліджень можуть бути залучені науково-дослідні інститути Секції суспільних та гуманітарних наук НАН України, зокрема Інститут історії України НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН

України, інші установи (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 27.01).

Нагороди та відзнаки

Президія НАН України 26 січня 2022 р прийняла рішення про заснування Премії НАН України «За популяризацію науки».

Премія НАН України «За популяризацію науки» присуджуватиметься щороку засобам масової інформації та їх окремим представникам, науковцям і організаторам самостійних проєктів за найкращий матеріал про здобутки вчених, діяльність наукових установ та НАН України в цілому, а також за сприяння популяризації науки і піднесення престижу професії науковця в Україні.

Премія вручатиметься за однією з таких номінацій:

– найкраща науково-популярна публікація (серія публікацій) про наукові розробки та досягнення, проблеми розвитку науки, та (або) публікація періодичного друкованого / електронного ЗМІ про науку (журнали, газети, інтернет-сайти, зареєстровані як ЗМІ, наукові рубрики ЗМІ);

– найкраща програма про науку (радіо- та (або) телевізійні проєкти, які виходили на радіо-, телеканалах та (або) інтернет-мовленні), науково-популярний фільм;

– найкращий науково-просвітницький проєкт року (музейні, виставкові, фестивальні проєкти, лекторії, наукові кафе, спеціальні (тематичні) онлайн-проєкти, проєкти в соціальних мережах, підкасти, проєкти блогерів, проєкти інших форматів, що залучають широку громадськість (дорослих, дітей і школярів, студентів) до досягнень науки через публічні заходи).

Лауреатам Премії вручатиметься Диплом та грошова винагорода на щорічній сесії Загальних зборів НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 26.01).

Секретаріат Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки до 1 березня 2022 р. проводить прийом робіт на здобуття премії Президента України для молодих вчених 2022 р.

Порядок висунення робіт, що їх подають для участі в конкурсі, та оформлення документів викладено у відповідній інструкції, розміщеній на офіційному вебсайті комітету.

Для електронної реєстрації роботи необхідно надіслати інформацію за електронною адресою: olena.zhdanenko@kdpn-nt.gov.ua.

Консультації щодо оформлення та прийом робіт здійснюються Секретаріатом Комітету за адресою: м. Київ, вул. К. Малевича, 11, корп. 4,14 поверх, кім. 1410, телефон (044)200–90–04, 200–90–02.

Винагорода присуджується за видатні досягнення в галузі природничих, технічних та гуманітарних наук, які сприяють дальшому розвитку науки, суспільному прогресу і утверджують високий авторитет вітчизняної науки у світі.

Премія присуджується за наукові роботи, опубліковані в закінченій формі не менше ніж за рік до їх висунення.

Вік кандидатів, які висуваються на здобуття премії, не може перевищувати 35 років для осіб, які мають вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, та 40 років для осіб, які мають науковий ступінь доктора наук або навчаються в докторантурі, на час висунання роботи для участі у конкурсі зі здобуття премії (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 25.01).

Оголошено конкурс на Премію Верховної Ради України молодим ученим за 2022 рік

Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій (далі – Комітет) інформує, що відповідно до Положення про Премію Верховної Ради України молодим ученим (далі – Положення), затвердженого Постановою Верховної Ради України від 05.02.2019 № 2675-VIII «Про Премію Верховної Ради України молодим ученим», розпочався етап формування, висунення та подання робіт на Премію Верховної Ради України молодим ученим (далі – Премія) за 2022 рік.

Для організації участі молодих вчених НАН України в конкурсі на здобуття зазначених винагород необхідно до 1 березня 2022 р. подати до Комісії по роботі з науковою молоддю НАН України (01601, м. Київ, вул. Володимирська, 54, Президія НАН України, к. 421, тел. (044)239–64–51, e-mail: nmnasu@gmail.com) матеріали робіт, оформлених згідно з Інструкцією з оформлення і подання документів для присудження Премії Верховної Ради України молодим ученим.

Деталі та Інструкція розміщено на сайті комітету (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 25.01).

Триває прийом заявок на здобуття Премії Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді в розбудові України.

Премія Кабінету Міністрів України присуджується особам віком до 35 років за досягнення в розбудові України упродовж 2021 р. Також при цьому можуть враховуватися досягнення кандидата на присудження Премії за попередні роки.

Щороку присуджується до двадцяти премій у розмірі 50 тис. гривень кожна.

Премія не присуджується повторно, а також за досягнення, за які особи відзначені державними нагородами.

Для здобуття Премії районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, які не мають статусу всеукраїнських, відокремлені підрозділи всеукраїнських громадських об'єднань, благодійні організації, місцеві або регіональні засоби масової інформації мають змогу подати до 1 березня 2022 р. не більше однієї кандидатури.

Повний пакет документів надсилається на поштову адресу: 01601, м. Київ, вул. Еспланадна, 42, каб. 313 а.

Додаткова інформація щодо організаційного, інформаційного та технічного забезпечення присудження премії за телефоном: (044) 284–30–26 (відділ регіональної молодіжної політики та підтримки ініціатив молоді департаменту молодіжної політики Міністерства молоді та спорту України) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 25.01*).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Н. Іванова, заввідділу НЮБ НБУВ

О. Пестрецова, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Удосконалення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек у системі стратегічних комунікацій

У праці розглянуто особливості процесу розвитку інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотеки як сучасного соціально-комунікаційного центру. Встановлено, що роль сучасної бібліотеки в процесі правового інформування обумовлено розвитком інформатизації та актуальними завданнями демократичних процесів в Україні. Охарактеризовано практику інформаційно-правового обслуговування користувачів вітчизняних бібліотек. Обґрунтовано роль взаємодії бібліотек для налагодження й підвищення ефективності інформаційно-правового обслуговування користувачів. Визначено перспективи розвитку інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотек в умовах зростаючої затребуваності правової інформації в процесі розвитку системи соціальних інформаційних комунікацій та необхідності розв'язання суспільно важливої проблеми ефективного використання інформаційних ресурсів.

Ключові слова: бібліотека, інформаційно-правове обслуговування, правове інформування, правова інформація.

У період розбудови правової держави важливим чинником удосконалення взаємовідносин між державою та суспільством є створення ефективної системи задоволення інформаційно-правових потреб громадян, громадських структур та органів влади всіх рівнів. Процеси трансформації українського суспільства та підвищення соціальної активності громадян

обумовлюють систематичне зростання цих потреб. У процесі задоволення цих потреб та в забезпеченні ефективного функціонування системи правового інформування важлива роль належить бібліотекам як інформаційним центрам, що сприяють розвитку засобів поширення правової інформації із застосуванням електронних технологій, формуванням та раціональним використанням інформаційних ресурсів. Формування демократичної правової культури суспільства та підвищення її рівня в усіх працівників державного апарату, суспільних і комерційних організацій має стати важливим результатом обслуговування правовою інформацією, надання доступу до неї сучасними бібліотечними установами.

Мета статті – дослідити особливості інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек на нинішньому етапі його розвитку, розглянути перспективи цієї діяльності.

Важливим фактором формування сучасної вітчизняної системи інформаційно-правового забезпечення є інтенсивний розвиток правотворення в Україні. Отже, сформувалася потреба в узагальненні актуальних аспектів вітчизняної практики правотворчої діяльності, акумулюванні й адаптуванні провідного зарубіжного досвіду правотворчості, розвитку законотворчої діяльності з урахуванням особливостей і перспектив суспільного розвитку з використанням потенціалу бібліотек. Природно, що при нинішніх темпах суспільного розвитку така діяльність особливо потребує оперативного, кваліфікованого бібліотечно-інформаційного супроводу. Аналіз практичної роботи бібліотек на основі використання електронних інформаційних технологій підтверджує ефективність такого співробітництва з правниками. При цьому тенденція до консолідації юридичних бібліотек та інших соціально-комунікаційних структур у створенні інформаційних порталів та ресурсів обіцяє подальше підвищення ефективності системи інформаційного забезпечення правових наук.

Розширення запитів на правову інформацію в загальносуспільному масштабі обумовило необхідність об'єднання правових інформаційних ресурсів на рівні утворення професійних об'єднань, орієнтованих на корпоративну взаємодію. Така тенденція в організації бібліотечної діяльності підвищує рівень і якість інформаційного співробітництва, комунікаційних обмінів у сфері правознавства та правозастосування. В Україні в процесі розвитку демократичного суспільства зростає потреба у вивченні та освоєнні досвіду правової практики передових демократій Заходу, формування відповідних демократичному процесу практик правової комунікації, заснованих на соціальному й особистісному партнерстві. Паралельно набувають актуальності питання інтеграції вітчизняних бібліотек у сфері правового інформування в міжнародний соціально-комунікаційний простір.

На основі аналізу наукової літератури можна стверджувати, що тенденції до розширення сфери правового інформування пов'язані з переходом до сучасної стадії розвитку суспільства, що характеризується стрімким поширенням технологій та соціальних інновацій, які вивели на

новий рівень розв'язання проблем взаємодії держави та суспільства з активним використанням засобів масової комунікацій.

Питання перетворення бібліотек на інформаційні центри, акумуляції ними соціально значущих баз даних, розширення участі в соціокультурних процесах сучасності були у фокусі досліджень, відображених у бібліотекознавчих працях. Загальні теоретичні питання діяльності бібліотек, зокрема в контексті розвитку соціальних інформаційних комунікацій, підвищення ефективності їх функціонування в загальносуспільному вимірі знаходили своє відображення в працях таких вітчизняних науковців, як Т. Вилегжаніна [1], В. Горовий [2, 3], І. Давидова [4], Л. Дубровіна [5], О. Онищенко [6], М. Слободяник [7], Г. Шемаєва [8], А. Чачко [9] та ін., які пов'язують інформатизацію українського суспільства та розвиток у цьому контексті діяльності системи бібліотечних установ України з посиленням представлення національного інформаційного потенціалу в глобальному інформаційному просторі.

На проблемах розширення діяльності бібліотек, зокрема активізації інформаційного забезпечення суспільних, політичних, правових та освітніх процесів, акцентують увагу такі дослідники, як О. Васюк [10], Т. Гранчак [11], Н. Іванова [12], О. Мар'їна [13], Ю. Пасмор [14], Ю. Половинчак [15]. Порущувалися питання особливостей роботи зарубіжних бібліотек у забезпеченні доступу до правової інформації з різних джерел. Питання корпоративної взаємодії бібліотек розглядалися в працях В. Пашкової [16], В. Попика [17].

Для розкриття значення інформаційно-правового обслуговування бібліотек, а також функціонування юридичних бібліотек у західному світі важливими є висновки зарубіжних авторів у працях, присвячених юридичній бібліотечній справі. Про це писали Е. Айкок [18], Р. Баллесте [19], Л. Селвун [20], М. Гармон [21], Л. Адамс [22], Е. Кроскі [23] та ін.

Сьогодні практика бібліотечної роботи обумовлює необхідність виділення інформаційно-правового обслуговування як окремого специфічного напрямку роботи бібліотек, що відповідно до запитів суспільної еволюції перебуває в процесі розвитку, потребує аналізу змін, які в цьому процесі відбуваються, визначення оптимальних шляхів подальшого його вдосконалення. Основу інформаційно-правового обслуговування становить безпосередньо правове інформування, яке є процесом, у результаті якого користувачі різних категорій отримують запитувану інформацію правового змісту. Ефективність цього процесу залежить від вивчення та аналізу інформаційно-правових потреб користувачів і якості ресурсного забезпечення, тобто змістового та видового складу фондів, інформаційних послуг і продуктів бібліотеки.

Отже, інформаційно-правове обслуговування користувачів можна розглядати як цілеспрямовану та систематичну діяльність бібліотеки або структурного підрозділу, що представляє собою сукупність напрямів і відповідно до них форм задоволення запитів користувачів на різні види

правової та суміжної за змістом інформації через надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Ефективні напрями і відповідно до них форми здійснення інформаційно-правового обслуговування зумовлені як активністю традиційної бібліотечної роботи, так і системністю представлення її в інформаційному просторі за допомогою розвитку дистанційних технологій, актуальним наповненням вебсайтів, що сьогодні є невід'ємною частиною системи бібліотечної роботи.

Основою бібліотечно-інформаційно-правового обслуговування є сукупність дій з формування, обробки, надання доступу до якісної, актуальної інформації з різних джерел відповідно до потреб користувачів. Поширення правових знань бібліотечними установами є системним процесом, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їхніх специфічних запитів. Вивчення рівня правової поінформованості суспільства дає можливість бібліотечним установам прогнозувати запити на цей вид інформації і працювати на упередження.

Інформаційно-комунікаційне поле у сфері правового інформування містить розгалужений спектр інформаційних ресурсів та напрямів діяльності у сфері правового інформування, які мають різний ступінь їх інтегрованості в комунікаційну систему суспільства, різняться за своїми цілями й призначенням. Ідеться про участь вітчизняних бібліотек у системних (державних, регіональних, грантових чи змішаних) проєктах, що об'єднують діяльність багатьох бібліотек та органів влади, громадських і міжвідомчих організацій. Поширення набуває практика консультаційної роботи поряд з безпосереднім обслуговуванням користувачів інформацією правового характеру, коли бібліотека виступає платформою, а відповідний її підрозділ – організатором і куратором проєктів зі створення та функціонування громадських юридичних приймалень на базі бібліотек, де консультування здійснюють професійні юристи на громадських засадах. Успішною є участь бібліотек у масштабних проєктах, спрямованих на підвищення правової культури й забезпечення прав громадян, що їх реалізують міжнародні організації та органи влади різних рівнів.

Аналіз цієї діяльності дає змогу говорити про те, що сучасна бібліотека в процесі взаємодії з іншими соціальними інститутами, що відповідають за інформаційно-правове забезпечення, розгалужує горизонтальні мережеві зв'язки та розширює коло своїх послуг у сфері правового інформування, здійснюючи підготовку й проведення ефективної комунікації з учасниками правових процесів. Тобто, створюючи інформаційне середовище правового забезпечення громадян, застосовуючи системну сукупність інформаційно-аналітичних засобів представлення інформаційних ресурсів, необхідних для сучасного розвитку, бібліотека здійснює важливий внесок у соціальний розвиток суспільства, стимульований трансформаційними процесами

постіндустріального розвитку. У процесі розширення внутрішніх і зовнішніх інформаційно-комунікаційних зв'язків бібліотеки важливу роль відіграє налагодження соціального партнерства, що характеризується багаторівневістю, відкритістю, загальнодоступністю та широкомасштабністю.

У процесі організації інформаційно-правового обслуговування в діяльності вітчизняних бібліотек з урахуванням трансформації соціальних і технологічних умов перспективним вбачається поєднання традиційних для бібліотек функцій з функціями галузевих інформаційних центрів, розвиваючи в такий спосіб інформаційно-правове обслуговування користувачів як сучасний змістовий напрям своєї діяльності. Інтеграційна роль таких інформаційних центрів дасть змогу поліпшити якість обслуговування користувачів у режимі віддаленого доступу за умови активного використання електронних технологій у процесі організації доступу до структурованої правової інформації.

Важливим напрямом розвитку інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотек є посилення аналітичних функцій, що обумовлює розширення роботи щодо забезпечення правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів, інформаційно-аналітичного супроводу економічних, політичних, правових та інших процесів. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек набуває додаткового значення, зокрема і через диференціацією користувачів і з урахуванням їх вимог використання відповідних методів переробки й надання інформації, освоєння нових соціальних та інформаційних технологій, створення нових видів інформаційного продукту.

Інформаційно-аналітичні структури створюють новий специфічний інтелектуальний інформаційно-аналітичний продукт, який дає осмислення тенденціям, що виникають у суспільстві та його підсистемах, і рекомендації для втілення останніх у практичну діяльність для налагодження процесу суспільної взаємодії в правовій комунікації із залученням різних підходів для забезпечення зворотного зв'язку між суб'єктом права та законодавцем. Саме через активне впровадження в цей процес аналітичної складової інформаційний супровід правової комунікації, здійснюваний бібліотеками, набуває своєї значущості.

Ще один вагомий та важливий напрям розвитку інформаційно-правового обслуговування – це розширення бібліотекою, як важливою складовою масової комунікації, ефективною співпраці та партнерських відносин (з громадянами, громадськими організаціями, управлінськими структурами всіх рівнів, міжнародними організаціями тощо) в контексті поширення правових знань і навичок, підвищення ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами; розширення каналів поширення інформації. Розвиток бібліотечної співпраці, участь у міжнародних бібліотечних і культурних проєктах у сфері правового інформування, у тому числі на основі нових форм та методів професійної бібліотечної діяльності,

дає нові інструменти підтримки ефективного функціонування системи безперервної інформаційно-правової підтримки суспільства.

Актуальним завданням сьогодення є впровадження, спираючись на зарубіжний досвід юридичної бібліотечної справи, нових форм інформаційно-правового обслуговування (аж до створення окремих бібліотечних структур, орієнтованих на роботу з правовою інформацією) та використання ефективних засобів популяризації цього напрямку бібліотечної діяльності як серед користувачів, так і професійної бібліотечної спільноти.

На рівні сучасних вимог, цілей і завдань оперативного отримання експертно-правової інформації вкрай важливою є інформаційна підтримка діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів. Це сприяє здійсненню належної інформаційної взаємодії в правовій сфері державних органів, юридичних і фізичних осіб для забезпечення ефективної управлінської, правотворчої та правозастосовчої діяльності. У цьому контексті бібліотеки з їхнім колосальним досвідом задоволення інформаційних потреб соціуму мають координувати прагнення користувачів отримати необхідну інформацію. Висока результативність у цій сфері може бути досягнута за умови використання кращих прикладів закордонного досвіду, залучення нових людей, ініціатив, кадрів та нових технологій.

Отже, актуальні проблеми розбудови демократичного суспільства в Україні, формування правової держави в умовах розвитку інформаційного суспільства активізували масштабні соціальні процеси, підвищили суспільний запит на організацію та розвиток інформаційно-правового обслуговування вітчизняних бібліотек, оновлення їхньої діяльності на основі нових комунікаційних технологій з урахуванням необхідності реалізації стратегічних завдань суспільного розвитку, забезпечення широкого доступу громадян до сучасної правової інформації. Пояснюється це тим, що діяльність такого інтегративного соціального інституту, як бібліотека визначається процесом комунікативного впливу, пов'язаного, серед іншого, із задоволенням інформаційно-правових потреб, що відповідають еволюції суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Вилегжаніна М. Задоволення інформаційних потреб користувачів у правовій інформації. *Бібл. планета*. 2009. № 4. С. 18–21.
2. Горовий В. Бібліотечна діяльність у контексті забезпечення інформаційного суверенітету. *Бібл. вісн.* 2011. № 1. С. 3–7.
3. Горовий В. Еволюція інформаційних запитів суспільства як фактор бібліотечної трансформації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2007. Вип. 18. С. 36–49.
4. Давидова І. Бібліотека як комунікаційна система. Місце і роль бібліотек у формуванні нац. інформ. простору : матеріали Міжнар. наук.

конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). Київ, 2014. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/312>.

5. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних досліджень в бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2005. № 1. С. 22–30.

6. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко та ін. Київ, 2012. 202 с.

7. Слободяник М. С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 3–4.

8. Шемаєва Г. Управління якістю бібліотечно-інформаційних електронних ресурсів як умова розвитку національного інформаційного простору. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 42. С. 339–348.

9. Чачко А. С. Развивающаяся библиотека в информационном обществе : науч.-метод. пособие. М. : Либерия, 2004. 88 с.

10. Васюк О. Тенденції розвитку дистанційного навчання у світі. *Молодь і ринок*. 2017. № 9. С. 13–18.

11. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія. Київ, 2014. 184 с.

12. Іванова Н. Особливості діяльності бібліотечних установ у правовій сфері в умовах розвитку електронних інформаційних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2008. Вип. 21. С. 43–47.

13. Мар'їна О. Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні. *Вісн. Книжк. палати*. 2010. № 1. С. 22–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_1_9

14. Пасмор Ю. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні: напрями консолідації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03. Харків, 2011. 20 с.

15. Половинчак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 58–68.

16. Пашкова В. Теоретико-методологічний аналіз діяльності професійних бібліотечних об'єднань (за поглядами фахівців). *Бібл. вісн*. 1998. № 4. С. 12–17.

17. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібл. вісн*. 2015. № 3. С. 3–11.

18. Ayscock A. 2013. The Accidental Law Librarian. *Information Today*, 2013, Inc. 256 p.

19. Balleste R., Luna-Lamas S., Smith-Butler L. *Law Librarianship in the Twenty-First Century*. 2 nd ed. Scarecrow Press, 2013.

20. Selwyn L., Eldridge V. Public law librarianship: Objectives, challenges and solutions. Hershey : Information Science Reference, 2013. 343 p.
21. Harmon, M. G., Grzybowski, S., Thompson, B., Cross, S. Remaking the Public Law Library into a Twenty-First Century Legal Resource Center. Law Library Journal. Vol. 110:1. May 2018.
22. Adams, L., Smith, R. The Evolution of Public Law Libraries. AALL Spectrum. March 2006. pp. 17–33.
23. Kroski E. Law Librarianship in the Digital Age. Scarecrow Press, 2013. 532 p.